

ADATTÁR.

VÖRÖSMARTY HUNYADY LÁSZLÓJÁNAK TÖREDÉKEI.

(Első közlemény.)

A *Hunyady László* ránk maradt töredékeit keletkezésük rendjében adjuk, külön az egyes kidolgozásokat. A szövegeken nem tettünk semmi igazítást — kivéve, hogy feltettük a nyilvánvalóan hiányzó írásjeleket — az alapszöveghez híven, a kéziratok szerint közöljük őket. A *kerek zárójelbe* tett *álló szedésű* szavak a kéziratban is zárójelben vannak; a *sarkos zárójelbe* foglalt szavakat Vörösmarty a kéziratban törülte; a >→ és <← közé foglalt részek a költő későbbi pótlásai. A *kerek zárójelbe* foglalt *dült szedés* a kiadó szövegmagyarázata.

I. Tervezet.

Előlegesek.

Hunyady III. Calistus ünnepet rendel az egész világon Hunyady János nándori győzödelme emlékezetére. Aeneas Sylvius Hymnust készített hozzá. Hunyady Nándorban megbetegszik, onnan Zimonyba vitetik. A diadalmost üdvözleni övök betegen találják, kiknek intést ad az egyetértésre. Azután (*a lapszél egy darabig ki van hasítva, a sorkezdő szavak vagy hiányoznak, vagy csonkák*)... hűségére inti László király iránt... engve. László fiának a várakat... in. Azután a templomba vitetik áldozásra... kenetre, melyeket Capisztrántól veszen... 64 éves korában 1456... örül. László király a végvárak birtokában megerősíti Hunyady Lászlót s fő lovászmesterévé teszi. A pápa gyász tiszteletet szolgáltat.

Hunyady Amurat és Mahomet szultánokkal harczolt.¹

László király a futaki országgyűlésen Ulrikot az ország kormányzójává, Ujlakyt főkapitányává teszi >→ Czilley és a Hunyady ház között békülés eszközöltetik, melly szerint a Hunyadyak [a kirá] Czilleyt apjoknak fogadnák, megtartva atyai örököket, átadnák a vég várakat a királyi hadaknak. Az átadás Nándoron kezdődne, hol Szilágyi Mihály volt várnok. Hunyady előre Nándorba megy a királyt elfogadandó. Czilley ként jő, olly szín alatt, mintha a királyi szállást vizsgálná, azonban hírt visz urának, hogy a várban alig van katona (Szilágyi elrejtette őket) Czilley neki bátorodik s azt írja ipának Brankovicsnak, hogy nemsokára két labdát küld neki. A levél elfogatik s Hunyadyak

¹ A szöveg itt megszakad. Utána elválasztó vonal következik.

tanácsot tartanak, mellyben Czilley halála elhatározatik, Vitéz János nagyváradi püspök is megegyezik. ← Ulrik titkon fenyegetőzik kiirtani az ebfajt. (a Hunyadyakat) [s] levélben pedig ipának György serviai deszpotnak két labdát ígér, a Húnnyadyak¹ fejéit. A király ohajtja látni Nándort. Ulrik unszolja a Hunyadyak ellen, említi, hogy valamely jós a Hunyadyaknak koronát jövendőlt, s hogy e remény őket a király életére törni bátorítja. A király megjed, s Hunyady meghívását Nádor (!) látogatására csak úgy fogadja el, ha (az új oldal sorkezdetének szavai ismélődnek) csak úgy fogadja el, ha Hunyady irást ad, hogy Nándort ált adja s fogadja, hogy semmi rosztat ellene nem forral. Ezen Hunyady megdöbben, de teljesíti. A király jó idegen haddal. Hunyady a várkulcsokat átnyújtja, mellyeket a király vissza ad s fő embereivel a várba megy, az idegen keresztetek előtt a hid felvonatott; mi a királytól roszt néven vétetvén Hunyady feleli, hogy ország törvénye tiltja idegen katonákat belvárba bocsátani, s a király személyének bátorságára ügyelni különben is nem idegenek, hanem magyarok joga s kötelessége. Ulrik ez eset után gyanúba hozza Hunyadyt a király előtt.

Húnnyady tudva Cileinek (!) életére törését, Szilágyi s egyebekkel tanácskozva Ulrikot megölni vagy lekötöni elhatározzák, s mise alatt, [mely időben egyedül] mert csak akkor nem vala a királynál, tanácskozársra meghivatott. Ulrik tünődve vasinget ölt. Hunyady köszönti; majd szemére veti fondorlásait > s az elfogott levelet előmutatja s végre azt kívánja, hogy Ulrik minden tisztról és idegen jövedelemről lemondjon. ← Ulrik őket pártütőknek nevezi, utóbb kardot ránt, s összevagdaltatik. Hunyady > a királynak is előmutatja az elfogott levelet s mondja, hogy megtámadtatott. A király sajnosan veszi nagybátyja halálát; de megbocsát. Az urak biztatják, hogy még csa (a lap széle tépett, a sorvég szavai hiányzanak) ezután fog uralkodni; mert Czilley bitorlása megszűnt. A német seregek lázonganak de a király lecsendesíti őket, miután Czilley testét s később fejét átveszik. Czilley jószágait (az életében neki ígértetek) kéri a király, de Fridrik is, és egyebe. . Özvegye megesketi Vitoveczet s egyéb vezéreit, hogy addig ki nem adja a jószágokat, mig boszú nem állatik férjeért. ← a király előtt számot ad tettéről, s az megbocsát. Gara László Nádor kíséretében nem sokára Temesvárra megy, (Hunyadyak vára) hol Szilágyi Erzsébettől gyászban fogadtatik. A király vigasztalja s nyilván a templomban megesküszik a Krisztus testére, hogy Ulrik halálát nem boszulja meg. Egyszersmind testvéreinek fogadja a Hunyadyakat s Budára mennek együtt. Budán Gara László Nádor unszolgatja a királyt, noha Hunyady László leendő veje volt leányáról. Giskra, Bánfi, Turóczy, Gara s a király tanácsot tartanak elvesztéséről. > Buzla pohárnok, Czernin lovász, Jodok, Véglesi kapitány, Holczner, Pukendar. Azalatt Fridrik elfoglalta Czilley jószágait. Ezt is felhányták. Gara, Hunyady ipa volt legnagyobb ellensége. Török mozgás hírére Hunyady katonákat fogad. [Hír terjesztet] A Húnnyadyak elfogattak s hír terjesztetett, hogy Hunyady a király élete ellen s a koronára tört. Hunyady elítéltetett. A hóhér háromszor vágott hozzá. (A színen a nép látszik, mely zúgolódva nézi a fejtételt. Húnnyady szava hallik, melly a népet felszólítja, hogy háromszori vágás után ment a bünös. Ezen szó után kirohan, de

¹ Vörösmarty Hunyady és Húnnyady nevet felváltva ír.

elbukik. Katonák körül veszik s nemsokára ismét a nép marad, mely mindenfelé kiáltozva, hogy Hunyady ártatlanul halt meg, szét fut a városba s a király ablaka alá gyülekezik!¹ A király megijed s lelkiismerete s félelme [elűzik] miatt Budáról megszökik Mátyással. Szilágyi jó, későn, s boszút esküszik, s a Hunyady vér fölemelését. ← Hunyady megintetik s 600 katonát hoz. Ez újabb gyanú. Véletlenül elfogatik s feje vétetik. Már előbb elfogattak Vitéz váradi püspök, Rozgonyi Sebestény, Kanizsay László, Györgyi Bodó Gáspár, Modra György; Horvát Pál, a Hunyady ház barátai. Mátyás is elfogatik.²

Ulrik Garának nagy bátyja. Ország Mihál is Nándorban volt. Temesváron a király a Hunyadiakkal leteteti a gyászt, s bíborba öltözteti. Gara és Bánfi leginkább unszolják Budán a királyt. Te vagy a király, s őt nézi egész magyar ország. Előbb véredet ölte el, majd magadra tör. Azonban híre jön, hogy a török jön. Hunyady László katonákat gyűjt és gyanúra ad okot. *(A lapkezdetet tépett, a sor eleje hiányzik; valószínű: Erzsébet)* László fiát intette, hogy egyszerre a király körébe s hatalmába ne adja magát testvérével; de ő erről megfélekedezett, s öccsét, mielőtt a török ellen menne, a gonoszok tanácsára, elhívatta a király udvarába, hol egy [alkalommal] kor elfogatták külön Turóczi, Giskra, Gara által. Ujlaki Miklós Erdélyi vajda ekkor jött. Hunyady az úgy nevezett Fris palota előtt nyakzatott. A nép zúgott. *(A szó eleje olvashatatlan)* szegő. Szilágyi Mihál hadi mozgásainak híre jó; a király elszalad.

A király török had hírére megszaladt Budáról; Hunyady János győzte s holta után hogy e mocskot lemossa: keresztes haddal jött, még inkább ön s Czilley bátorságáért. Czilley helytartó lesz. A király Rozgonyi Rajnaldot előre küldi lovassággal. Nándorba az bebocsáttatik. A király jó, Hunyady térden nyújtja át a vár kulcsait: Tizszer küzdött atyám ezen kulcsokért, vedd ennek emlékezetét zálogul fiai hűségeért. Példáit követve mi tettel kívánjuk megnyérni parancsodat, de sikertelen lesz törekedésünk, ha a gonoszság bizodalmatat s kegyedet elfordítja tőlünk. A király. Bennetek tiszteljük az atyát. Bízva(?) szolgáljátok helyette hivatalát s bizonyossá lehetek pártfogásunkról. Hunyady a németet bé nem ereszti; ekkor lázítja Czilley a királyt, mondogatva, hogy Capisztrán királyságot jövendölt a Hunyady vérnek. A király Czilley bölcseségére bizza a dolgot, ki igéri, hogy Márton nap után nem lesz baja többé Hyakkal. Ez kitudatik. Lamberger hívja Ulrikot. Hunyady szemrehányásokat tesz, ez tagadja a levelet s kevélyen felel. Hunyady parancsolja neki s királyt s magyarországot örökre elhagyni. Erre kardot ránt s elesik Hunyady által.

Hunyady László.

Első felvonás. Nándorban. I. Gara Mária s a király. 2. Gara s Hunyady, utóbb a király Temesváron. 3. Hunyadyné. 4. [Hírnök] Bodó hírül hozza a

¹ A kéziratban a bezáró zárójel hiányzik. Ez a zárójel csak feltevésből került ide.

² A szöveg itt végződik. Utána elválasztó vonal következik. Később szintén.

király jövetelét. 5. Hunyadyné [ünnepélyt rende] egy sereg gyászos hölgygyel elébe indul. 6. A király és Hunyadyné. Aznap [esküvést] ígéretet tesz, hogy boszút nem áll Czilleyért. 7. [Mária] Az egyházban a király megesküszik ígéretét megtartani, Hunyadynét anyjául, a Hunyadyakat testvérekül fogadja. 8.

Gara királyságra unszolja Húnyadyt. Turóczytól kihallgattatik. Giskra, Bánfi, Turóczy boszút sürgetnek. Gara ellenzi, Turóczy fenyegetőzik. Gara időt kér s távozik. Hunyady maga. Hosszas küzds után elveti a királyság gondolatját. Gara jó s kérdi, mit határozott. S midőn megtudja, hathatósan sürgeti, hogy Turóczyt, Giskrát sat. fogassa el, mint akik vesztére vannak. Hunyady hajthatatlan. Gara komoran távozik. Honn van. Turóczy jó, meg egyeznek Hunyady elvesztésében. Hunyady [búcsúzni megy a királyhoz] Máriával. A király ellent áll Hunyady meggyilkoltatásának terveinek. Gara a nándori irást előveszi. Határozat, hogy veszzen el. Giskra elküldetik hadért, melly közel várakozik. Húnyady búcsúzni megy a királyhoz [elfogatik] Ágnessel beszél. Elfogatik.

I. FELVONÁS.

Nándor. I. Jel. A király, [Turóczy] Bánfi (el). II. A kir., Mária, utóbb Hunyady, Gara. Temesvár. III. Hunyadyné, Mátyás, Madarász. IV. A király s kísérete. (Kik jönnek itt, mi érdekes sereg?) Hunyadyné egy sereg gyász leány kíséretében s a király. [V. Szilágyi és a Hunyadyak. Szil. el.] (Templomba mennek) V. A templom előtt emberek beszélgetnek. [Egy kijő] A nép kijő a templomból, egy a kijövők közül elbeszéli a történeteket. VI. A király. [Hogyan tet (?)] sápadtan jó s távoznia akar, utána sietve *Hunyady*.¹ Uram, király, testvérem, légy kegyes. Ha esküvel megnyugtatlád anyámat, hogy Czilleyért rajtunk boszút nem állsz, ha őt anyúl, és minket testvérül fogadtál, ne vond el tőlem e kegyelmet is: Jőj esküvőmre vissza. *Király*. (Oh undok árulás) [De hát] Rosszúl vagyok. S miért előre nem szóltál? [hogy] Nagy ünnepélyt, hozzád és hozzám méltót, kell vala ilyen komoly lépésnél tartanunk. S te itt titokban lopva esküszöl meg, mint a szökött menyasszonynyal szokás. Ez rászedés. *Hun*. Hogyan? Tudod, királyom, hogy fényes ünnep még hozzám nem illik. Apám alig hogy meghült sírjában s egy megölt ember vére kezemen. És most is hogy e lépést teszem, csak Máriának s Garának engedek. [kik] *Király*. Garának? Jól van. Ó kín, oh halál. Bocsáss meg, én igen rosszúl vagyok. *Gara*. Uram, könyörgök, *Kir*. [Im visszatérek bár] Nyilván kimondom, hogy ezt rosszúl teszed. — Istenek háza [most szakadj reám, bemennek] mért rám nem szakadtál. (el) VI. [Ágnes férfinak öltözve] S én azt hiszem, hogy jól teszem, csak úgy marad kezemben minden hatalom. (pénzt szór) Imádkoztatok a. [II. felvonás] Uj dolgot látok [Vagy mit gyanítok]! A király szeret. Rá nézve ez veszélyes [gon.] érzemény, mert hogy rám nézve légyen, soha nem tőröm el. Inkább mindent merek. [királyért, ki megesküdött, hogy Czilley vérét a Hunyadyakon nem boszúlja meg.] VII. [Egy kijövő] *Szöcs* kijöve: A templom zárva, senki se mehet be, itt valami nagy dolog történik. [Egy

¹ A neveket mindig dőlt betűvel jelöljük. V. e tekintetben következetlen.

másik] *Röty*: Nagy dolog! Nem akarják, hogy az istenen kívül más is meghallja imádságaikat. De azért hiszen mi tudjuk, mit imádkoznak. [Kijövõ] *Szöcs*. Mit? [*Szöcs* Másik] *Röty*. Azt, hogy adj, uram, isten, minél több szegény embert, hogy a gazdagok vagyonát megõrizhessék. [Kijövõ] *Szöcs*. Háladatlan pók. Nem pákosztoskodol napról napra a Hunyadyak házában? Nem kapod a legízesebb falatokat? Te ki különben koldultál volna. Te éhség-hirdetõ! Mitõl van ez az iszonyú poczakod és vékányi fejed? [Másik] *Röty*. Mitõl? Attól, Szöcs uram, hogy nõtelen vagyok s nincsenek fiaim, mint kendnek, a kik a földön inséget szaporítsanak. De ha volnának [isten ne adja, ha], tudom, istenem, hogy nem hasonlítanának hozzád [te bõrbe varrt főzõ kanál, te] [Kijövõ] *Szöcs*. Kivéven ha szép feleséged találna lenni a mi [alix hibetõ term] égbe kiáltó bûn volna s alig lehetséges, mert esküvõd elõtt bizonyosan felakasztanálak. (*Olvashatatlan szó áthúzva*). *Harm*. Hallgassatok. Jönek. [Más] *Röty*. No nézze meg az ember? Van-e valami bajok? Hullott-e el csak egy hajszálók is? Pedig gyilkoltak és most szépen [békes-séggel meg] kibékültek az istennel is. Sz' igaz! Õk[et] építették neki ezt a szép házat, hát csak kérhetnek tõle valamit. [Kijövõ] *Szöcs*. Káromkodó szemtelen, kutyafejû tatár. No' szen csak lássalak még egyszer a Hunyadyaknál: [Másik] *Röty*. Nem megyek oda. Budára megyek, Szöcs, Szöcs uram, Budára. Értjük. (megy s visszaszól) S aztán majdha valamelyik fiának véka feje lesz, az az anyém [!], azt küldje utánam. [Kijövõ] *Szöcs*. Oh te posvány! De minék is haragszom az ebre, hogy ugat. [Megfojtom ezt a vén rõt gazembert. *Harmadik*. Maradj már itt vannak. *Kijövõ*. No jó; de ezt el nem viszi szárazon]. VIII. Király sat. többiek. A kir. és Erzsébet elmennek. *Ágnes*. Király uram tehát Máriát szereti? [Minõ szemekkel nézte] Imádkozott és Máriára nézett. Megesküdött a szent Bibliá[ra] felett s Máriára nézett, mintha mondta volna: Mindent megbocsátok, mert téged látlak; megbocsátanék apám gyilkosának, mert szeretlek. [de csak értted, csak] És én mi vagyok, én? Kiégett csillag, mellynél mig ragyogott, fogát pirítá a hazug mosolygós, azon fogat, mellyel most megharap. Király s hazud. [szerelmet, üdvöket] Király és esküszik. Könnyenhivõk! Ő megcsal titeket, [Ő meg fog csalni ti könyenhivõk] mint megcsalt, semmivé tett engem is. *Bánfi jö*. *Ágnes* kisasszony, tudja most, mi történt? *Ág*. Uram! *Bánfi*. Hunyady László és Mária titkon össze keltek. *Ágnes*. Oh ég! — Azért volt õ [most] olyan halovány? Igen! Ő boldogtalan, mint én, boldogtalanabb: szeret s szeretve nincs; én ellenében csak féltõ vagyok. Igazságos ég! te meverted õt saját érzelmivel. *Bánfi*. Kegyedre most nagy szerep várakozik. *Ágnes*. Ő már elég boldogtalan. Hála neked, isten! És Hunyady és Mária [Ők] az üdvnek karjain. [Meghalni ez lesz most vég szerepem.] *Bánfi*. Ezen siettetett házasság s erõltetett kibékülés nem hártja el a vést, melly a gyilkos fejére nehezedik. Őn ott lesz, hol a véznek születni kell; õn, a királyi lak szíve, hatalmasan fog dobogni. [Családi jelenet hol a Budára menetelrõl tanácskoznak. Szilágyi ellenzi. Mátyás Szilágyival tart. H. László s H.-né akarják, utóbb Gara s (*egy ÷ alatt*.) a király rábeszélük.] Őn, a király lelkiismerete, furdalni fogja õt, hogy ne ismerjen kéjt, ne lásson örömet, míg a meggyilkoltért boszú nem állatik. A király reám bizta, hogy Budára kísérjem õnt. Bizonyos lehet, pártolásunk felõl. Őnnek nagy jövendõje (*olvashatatlan, áthúzott szó*) van.

Ágnes. [Igen, nagy és megnyugtató. Menjünk, uram] Az én jövendőm! [most a a halál.] Menjünk, uram. Miért nem halhatok meg itt ez órában?

II. FELVONÁS.

BUDA.

Röti s még két más czinkos kötözve viszik Henriket. *Hunyady*. Mit akartok ezen emberrel? *Huny.*: de tán nem ismer rám. *Röti*. [Majd] Majd csak egy kissé felakasztjuk, uram, ha megengeded. *Hunyady*. (olvashatatlan, áthúzott szó) Talán lopott, rabolt? *Röti*. Isten mentsen! Hisz akkor kár volna bántani [idő előtt], míg annyit nem szerez, hogy [másnak] nekünk is jusson. *Huny*. Bocsássátok el. *Röti*. De azt nem tesszük. *Kulyak*. Nem is tehetjük [Ez az ember árulta el Czilleyt] mert nem akarjuk. *Huny*. Hallgass, piszkos. *Kulyak*. De, uram, nem bocsátjuk: ez árulta el Czilleyt. *Hunyady*. Tágulj, gazember, én meg megöltem Czilleyt, mert áruló volt. *Kulyak*. Milliom, hisz ez Hunyady. (elszaladnak.) Rötihez, ki marad: Oldozd meg karjait, *Röti*. Én? *Huny*. Igen, pirók, vagy majd (olvashatatlan, áthúzott szókezdet) nyakra valót szabok. (hogy utána olvashatatlan, áthúzott szó, talán: lábakat) *Röti* (oldozza) Oh kérem, csak most ismerem meg a kegyelmes urat. Itt van ni! Olyan szabad [mint], akár a madár. El is szökhetik, ha kedve van. *Huny*. Azt nem teszi s te sem gazember. Menj elől, de aztán valahogy kardom hegyére ne szaladj. Beszédem lesz veled, te, két ház ebe. Lódulj. *Röti*. Megyek már, ne méltóztassék magát fászsztani. — Ez most bizonyosan vallatni akar; de nem fogok vallani. Hallgass nyelvem.

II. Jel. Turóczy, Bánfi, Giskra, utóbb Gara. Terv a Hunyadyak elvesztésére. Garát vádolják.

Gara. A terv szép és jó; de hányan vagytok? *Giskra*:*1 Magunk, de hátunk megett a nép, a mennyi kell, *Gara*, Fegyverkezettek, mint a Tátra (?) bércz. Mint Nándornál is [volt] öt száz embered volt. [Csakhogy] Csak hogy közöttök és Nándor között körül belül vagy száz mértföldnyi folt, hegy és folyó [és posvány] (olvashatatlan szó) és posvány s mi több Rák lábón járó visszás akarat. *Giskra*. Nádor! Ne ingerelj. *Turóczy*. Valót beszél. *Giskra*. A szent helyre mondom! *Turóczy*. Csak a helyre, melyből a magyar bort hörpented, bátya! Én is tót vagyok és épen azért nagyon tudom, ki vagy. *Giskra*. Te tót veréb vagy, én cseh sas vagyok. *Turóczy*. (Szélvész vagy) Ha sas vagy, úgy én grif madár vagyok. Ha olly bátor vagy, mért nem őrizéd Nándorban hű barátod életét? Mért nem maradtál meg Nándor körül? Te a vadkanunk horkantása vagy. Álmodban szélvész [s hol rabolni kell... melly ajtót kinyit s egy újabb második korhantással bezár. De tette ha tette hínak] és ébren zsvány. [*Giskra*. Hát árulok.] Becsületes merényre esigavér. Nem más, mint esigavér és birkaláb. *Giskra*. Ollót, ollót [nekem] ide, hadd szabom fel ezt a kutya bört. *Gara*. Béküljetek. *Giskra*. Te kákabélt szörnnyeteg, te, ki sem eszel, sem iszol a fösvenység (!) miatt. Horogra

*1 A * és ** közé foglalt részek itt és a következőkben verses formájú szövegek (drámai jambusok). Noha egyik-másik sornak nem adta meg a költő a végső csiszolást, jámbikus lebegésük mindig kiérezhető. *Szerk.*

pisztráng, [ny] ránts kardot, ha mersz. *Bánfi*. Ez csúfos illetlenség. Hagyjatok fel, vagy istenemre, Hunyady lesztek. *Giskra*. [Ezt én halász] Bocsáss el, Bánfi, mert én megölm. *Gara*. [Igy jó! Csak öld meg jó barátodat, hogy ellenségeid torkon csipjenek. De én megtiltom a vérengzést. Mi vagy te itt? Szárazra tett viza: (*Olvashatatlan szó*) *utána*: leszen] Csak rajta, öld meg jó barátodat. De én tanútok [itt nem maradok] erre nem lesztek; Bolond düh[vel nagy czél ez] (?) nem vitt czélhoz még soha [*sem — olvashatatlan szó*]. *Giskra*. Bolond düh? [*Nádor*,] Hah tudod, kivel beszélsz? Ördög, halál! Nincs, a ki emberhúsrá éhezik? Ki a vatkóval, szájas magyarok. *Nádor*. Ez az ember örült. Halljátok ti ketten. Ha czélotok megboszúlni Czilleyt, mondjátok meg, miből áll sergetek. Ha itt egy biztos s képes sereg áll, elég erős egy országos merényre, akkor beszélek, addig gyermekes, hitvány mesének tartom [kedvetek] ez üres zajt. Elöttem addig gyáva női düh [mind, amit tesztek] a mit beszéltek, inkább álmodoztok. Most a világ Szilágyi—Hunyady lélekzetétől kölcsönz levegőt. [Hatalmok a varázs] Nevök varázs, mely minket itt leköt. Kész had, ha tetszik, [vagy] s akkor társ vagyok kész haddal, észszel, szívvel mindenemmel. Addig nevetség minden dühötök. És én utálok ilyen álmokat. S ha ez nem tetszik, lássátok, mi lesz. Egyébiránt ki engem bánt [azt én bántom. Most végezzetek] (el).** rójjátok fel, azt én is bánthatom (el). Dühösködés s aztán határozat, hogy haddal fognak jöni, titokban, s akkor kényszerítik mind Garát, mind a királyt. Mindenek előtt azonban a vívó pályán akarják elejteni s erre Giskra egy erős cseh bajnokot állít ellenében, kinek tompa lándsája végén rejtett gyilok van. III. *Garánál*. Mária [*olvashatatlan áthúzás*] utóbb Országné, [utóbb] ki távozik. IV. Hunyady, Mária V. Gara, Hunyady, [*olvashatatlan áthúzás*] Gara királysággal kínálja Hunyady (!) s inti, hogy gondolkozzék és határozzon. (el) [VI Országné, Bodó, Madarász, Kanizsai intik, hogy vigyázzon[magára.] V. Hunyady egyedül. [Vállalja, ha terve elfogadtatik. *Hunyady* Szilágyinak a pártba vonatását, megnyerését igéri. Giskrára nézve előlegesen megegyezik s Szilágyi segítségét igéri. (el) *Gara*. Most a királyhoz, elkészítem őt, hogy bal tanácsoktól őrizkedjék. Ugy hiszem [Gara], Turóczy és Giskra, Bánfi nem sokára eljönnek. S akkor tanácsot tartunk, melynek Hunyady s barátai titkon tanúi leendenek, s ha vőnnek esze, szíve van, nem késik megtenni, amit ha elmulasztand, veszve van, végkép veszve van]

Huny. Nem áll Gara tervéhez. Gara [legalább m felfedezi] sürgeti, hogy Giskra, Turóczy, Bánfit vagy legalább az elsőt ügyekezzen hatalmába keríteni. Hunyady az alattomos megtámadásnak, ellenemond. Czilley személyes s alattomos ellenség volt Giskra nyílt, ezt csak nyílt téren kell megtámadni. S erre késznek ajálkozik atyjának minden értékével. (el) *Gara*.* Tehát magamra vagyok hagyva. [Egy gyáva lélek között] Kitértam előtte minden tervemet s ő gyávan vissza lép. Vigyázz magadra,[gy] drága vőm uram. Ha esni kell, az áldozat te léssz. [Gara] Mária (jó) Atyám, szabad? Hiszen te magad vagy. Férjem már elment. A gonosz, be sem szólt hozzám. De te oly komor vagy. Megbántott férjem? [Oh atyám] *Gara*. Nem, szép gyermekem. *Mária*. Ne mondd, szép gyermekem, az hizelgés. *Gara*. Anyád is az volt. *Mária*. Isten áldjon értte, hogy őt dicséred s rá emléke[zetben tartod]zel. Óh istenem s mi háladatos lesztek [értte], hogy helyette mostohát nem adtál. *Gara*. Háladatos, mondd? Legyen úgy, gyermekem s én öröködöm boldog-

ságod felett. *Mária*... és férjemé felett. Nemde atyám most már te is szereted őt? *Gara*. [Igen, ő tiszt.] Ő tiszta, feddhetetlen lelkű férfiú. *Mária*. [Úgy-e úgy-e az? Mondtam neked s te nem hívdé soha.] Oh jó atyám is millyen férfiú. Nyílt, mint a nap és bátor, mint a sas. És szép és daliás és engem szeret. És én viszont miként szeretem őt! — De te ismét komorabb leszel. Dolgod van? Igen. Én távozom. [S mig nem vagytok velem] S imádkozom értetek, mig nem [nem] vagytok velem. *Gara*. Imádkozzál, leányom a királyért és az országért. *Mária* ijedve A királyért? *Gara*. Igen, mert ő az országnak feje. Mert a király[nak] atyádnak jó barátja, és jó rokon, ki téged is szeret jobban talán, mint bárkit e világon. Imádkozzál hát bizvást, gyermekem. (el) *Mária*. Elrémülök! Ha nem tréfált atyám. Imádkozzam érte! Azt [tesz] nem teszem, nem tehetem, mióta megtudám, hogy bűnösen reám veté szemét. [Szent isten! mit csináljak] Ha en atyám is áruónk leend. [örizz meg.] Én istenem, én istenem[em]! [örizz meg engemet. De férjemnek mindent tudni kell] Ki ment meg engemet? (Hunyadyné jó. Mária sikoltva fut elébe s lábaihoz térdel. Hunyadyné fölemeli) Ah anyám! *Hunyadyné*. Kedves leányom! (ölelkezés) *Hunyiné*. körül. Magad vagy itt? *Mária*. Te félsz? *Hé*. Titkon jövék és titkon távozom. [Megakartam tudni, mint van sorsotok.] *Mária*. Oh jó anyám! a legjobb isten adta, hogy eljövél. Szükségem van reád. *Hé*. Itt gyermekem én nem használhatok. És szükség van rám, mondog? Bajotok van? *Mária*. Még nincs, de félek. *Hé*. Én is gyermekem. [Nincs] S azért jövék. Nincsen kedvem szerint, hogy fiaim illy sokáig késnek itt. Ez több, mint bízalom, ez (olvashatatlan szó) vakság. *Mári*. Ments meg bennünket, kedves jó anyám.] *Hé*. Szereted-e férjedet, Mária? *Már*. [Isten] Oh istenem! *Hé*. Meg akarod-e férjedet menteni, Mária? *Mária*. Véremmel, életemmel. *Hé*. Ugy jőj velem. *Mária*. Megyek, anyám. *Hunyady*. (jó) Megálljatok! *Hé*. Boldogtalan fiam, könnyevhivő gyermek! [te itt mulatsz h] Veszedre jöttél vissza illy korán. *H*. Mindenről értesítlek, jó anyám, te a világon a [legjobb] legnemesebb anya. De menjünk innen, e komor szobából, [Meg] hogy elmondjam, miért időzöm itt. Nagy okaim vannak. [hogy innen még ne menjek el] *Hé*. Kihallgatandlak. (Mária félve elvonúl férjétől s Hunyadynéhoz simulva el) *Gara*. (jó) Ez most anyjának mindent felfedez. Sietnem kell. Oh gyáva, gyáva lélek! S én ennek adtam át családomat! Kányának sólymot. [Verébnak sólymot.] Vessz el, gyáva gyermek! Kertemben gaz vagy, s én kiirtalak. *Szolga*. Uram, a király ő fel-sége már vissza jött s ha most méltóztatol. — *Gara*. Menj és jelentsd meg, hogy tüstént megyek. (Szolga) Leányomat feláldozom, ez egy leányomat, kibem reményem felvirúlt. — De ő is asszony. Talán megváltozik. S akkor közelb vagytok czélomhoz, mint valék. A király szereti őt. Egyesülésökhöz halál a híd, Hunyady halála. Hunyadynak veszni kell! Ez egy tanúja él nagy terveimnek s ő el nem árul, mert én teszem azt.**

III. FELVONÁS.

GARA, GISKRA, TURÓCZY, BÁNFLI.

I. *Giskra* [katonákat hoz.] Itt a had, nádor, ötszáz emberem van. *Turóczy*. De a király nem enged. Azt hiszem, lássunk dologhoz, s ha látja

a király, hogy Hunyady föl nem kel többé, megbocsát, mint Czilley[nek] gyilkosának. *Gara*. Különség (!) van. H. saját várában, mi itt az ország közepén. Neki oka volt, nekünk nincs. Űrügyöt kell csinálni, hogy törvényesen veszthessük el. E [az] én módot s eszközt tudok, megnyerni a királyt; de a katonák távozzanak, míg rájuk szükség nincs. *Giskra* ellene van. A többiek pártolják feltét alatt, ha a király megegyezését kieszközli. (el)

II. Mátyás. Madarász. [utóbb — olvashatatlan szó — áthúzva] (el.) A király Máriánál. [Ostromolja] Szerelmét nyilatkoztatja. *Gara* és Hunyady, kik vég szavait hallják, vissza vonulnak. (A király el.)

III. *Gara* és Hunyady. [Hunyady] *Gara*.* Hallottad ezt a szép nyilatkozást? *Hunyady* Nevetség! [és czudarság] *Gara*. Felejtet, hogy király, ki nődet szereti. *Hunyady*. [Minő király, kit én egy seprű] Mondom, nevetség ő és Mária és én! Ha [Máriának] ez az ember Máriának tetszenék [csak pillanatra], csak annyi időre is, mint egy pillanat, egy [gondolat] ötlet, egy hirtelen eltűnt és [elszánt] elszállt gondolat, barátta lennék még ez éjtszaka. És még is . . . átok halál! Van ember, aki nőmnek szemtől szembe illy ajánlást tenni mer. *Gara*. [Te folyton folyvást felede, hogy itt királyról van a szó] Hiába! Ő király! *Huny*. Ne mondd, ne mondd, különben megharagszom. Szeretni akar a király? Szeresse országát, szeresse a jogot, méltányt és ha bölcs kárt nem tenni vele, az irtalmat is. De más [nejét] nejét [hohó, nem alkuszunk — halál és kárhozat] hohó, úgy nem alkuszunk. Ezért idézett olly mézes szavakkal, hogy itt vele hivalkodjam és az időről beszéljek. Itt ezen életűnt Budában, hol semmi sem történ[ik]t, mióta Etele Budát megölette, [hol a házak leásítznak a Dunára, ha a várfalaktól módjuk volna benne,] hol legnagyobb vitézség [a szuszogás, mellyel (egy egy) elhizott polgárok mint a kilukadt fujtogató, s a várba fel] a szuszogás, mellynek trombitája mellett az elhizott polgár a várba felvergődik. S én ide jövök meghízni mint az érsek lova. S ő csalogat ide, [és nőm] hogy nőmnek udvarol[hasson]jon. Ez még is szemtelenség. *Gara*. De ő király(od). *Hunyady*. Halál és kárhozat! [*Gara*. Király? Minő király? Egy másik Ágnes kéne tán neki? Egy botrány nem elég? És illyen ember, és illyen király, kit minden országából egy nyírveszszövel elkergethetek, aki nem kinek hatalmát min (!) leirt nevet egy karczolóssal eltörölhetek, kinek sem (olvashatatlan, áthúzott szó) béke, sem] Ő nem király, csak báb, kit mink csinálunk. Vagy ám király, de a kit bárki is egy nyírveszszövel elszalaszthat innen, kinek (olvashatatlan áthúzott szó) sem béke, sem harcz hasznát nem veszi, kinek hatalmát mint leirt nevet egy karczolóssal eltörölhetem, kinek mi voltunk karja, [tüdeje] és szeme. [Mi voltunk vére . . És kincstünk kincse, vérünk vére volt] Mi voltunk vére, a ki nélkülünk nem más, mint egy [sovány emberszelet] kiégett hússzelet. Egy harmad abból, a mit embernek neveznek. [És ő király és] S ő mert király, képes rászedni mást, elcsalni a pályáról, hogy nejét egész királyi kényelemmel itt unalmas estvéken majd átkarolja. [Istennek minden átka rá! fejére.] Mahometre mondom, ezt mégsem tűrhetem. [*Gara*. Örökké. Megállj! Heved már túlragadt. Ő még királyod s én Nádor vagyok. S így szólni róla előttem nem szabad. *Hunyady*. Előtted? Ugy van. Most már észre jöttem. Azonban jól van, ird fel, mit beszéltem. Vádolj be a nyílt ország előtt. De én azt mondom, hogy László királyt, ha

öt nőnnél találok, úgy mint nem szabad, kiirtom életét, habár minden tagján egy korona, és minden ujján száz hamis eskü volna. Erre hatalmat ad a törvény s én nem félek senkitől.] *Gara.* És még is tűröd. *Huny.* Istennek minden átka rá. *Gara.* Megállj! Még ő királyod, és én Nádorod vagyok: Előttem róla így szólnod nem szabad. *Huny.* Előtted? Ird fel s olvasd el neki. Mit bánom én! Sőt még azt is izenem hozzá: Ha nőmmel úgy találánám [nőm], mint nem szabad, [kiirtom életét] eloltom, mint a gyertyát, kiirtom, mint a megsértett Bánk bán a királynét. *Gara.* És mint Zah Bódog, a boldogtalan, [ki mer] rosszul merészlett megtorlás helyett a késő századoknak tárgyat adsz [hallatlan] borzasztó végedért a szánalomra. Én nyílt valék hozzád s te még is kételkedel. [Ez több] Ez hálátlanság, sőt több: Oktalanság. Ő még királyod. Mondtam, hogy az maradjon? [Korán] De még király, hát úgy vigyázz magadra s minden szavadra, hogy kárát ne valld. (*Olvashatatlan, áthúzott szó.*) Sokszor szavunkkal győzhetünk, s szavunkban már benn van a tett. Itt a szó nem segít, itt tenni kell. [és addig] De im, leányom jó, hallgasd ki őt, aztán szobámba várlak.

IV. *Huny.* Máriám! *Már.* Oh Hunyady! *Huny.* Milly oktalanság! én dühösködöm, míg itt becsületesnek legjobb öre van. Erényes nőm. Szeretsz-e, Mária? *Már.* Most kérded ezt? *Huny.* Ha igen, úgy őt nem szeretheted. Az képtelenség. *Már.* S még is, Hunyady, én rettegek teérted, magamért. Irtózat szállt meg, kezdve sejteni, hogy a király szeret, s most hogy kimondá nyíltan, rémület s baljóslatok töltik be lelkemet. Menjünk, el innen, minden szenteidre, Atyádnak szent poraira kérlek, Hunyady. Menjünk el innen, vagy szökjünk tova, ha másképp nem lehet, csak hogy minél előbb, minden halasztás nélkül. *Huny.* Még nincs veszély. *Már.* Oh istenem! Csak most az egyszer volnál gyáva, mint én. Ha láttad volna! Mint rossz szellemek [szárguldtak el. Bujdostak itt fenn] száguldozának Bánfi és Turóczy, a véres Giskra s undok arcaikra kiült a vész, melly szívökben lakik. *Huny.* De ők elmentek s én s barátaim még számosan vagyunk. *Már.* Jó barát veszélyben! Millyen kevés van ilyen. És ők elmenének, hogy [visz] közvesztünkre vissza jöjjenek. [*Huny.* Jó Máriám, hogy] És a király! Oh mint reszket velőm, ha [gond] csak rá gondolok, hogy ő szeretni mer, hogy gyengeségem, vagy hatalma bár jogot adhatott remélni, hogy még becstelen leszek. *Huny.* Utálat! Jól van, Mária! Nekem nem tetszik itt e lágy világ s azért megyünk, minél előbb lehet. De még előbb megmutatom nekik, hogy bár akarják, nem bírnak velem. És most atyáddhoz. Légy nyugton, szívem. Atyáddal eddig ellenség valék s megálltam. És most barátja, belső, biztosa. Most nincs mit tartanom. Isten veled! *Már.* Lászlóm, szerelmem, én még féltetek. De most már még is nyügottabb vagyok, mert azt ígérted, hogy távozni kész vagy. [De kérlek] Csak egyre kérlek, hogy ne higgy (!) felettébb s ne bízzál senkiben, mert ah atyámat ők szinte megcsalhatják és ha nem, az még veszélyesebb! Hagyj félnem értted, mert hozzád nem illik s ne vedd roszt néven sürgetésimet; mert én sürgetni foglak, mint árny a fényt, hogy elrepüljön a vad vész elől. S aztán (bár) te most már nem vagy magadé. [És mondjam-e] És mondjam-e, nem is csupán enyém... Oh istenenem (!), mit is beszélek én. [*Hunyady.* Te most megitélsz] (Hunyadyra borúl) *Hunyady.* Kedves, jó, szép Máriám! Az isten áldja meg (ézen) édes gyanúdat. Légy nyugton, szerelmem.

Félénk leszek miattad és vigyázó s bátor csak ott, hol értted merni kell. És elmegyünk, bízvást megnyúghatol. [Keletről mozgalom van ellenünk. Épen hadat szedek.] Keletről mozgalom van ellenünk. Hadat szedek. Ne gondold, Máriám, hogy elszunyadtam. [Vagy hatszáz vitézem megérkezik maholnap s nem ürügy, nem félelemből, okkal távozom] Ha majd hadam ide érkezik, okom leszen távozni s nem ürügy, nem félelem. Rendelgetésem lévén befejezni a munkát, mellyet hős apám dicsőn a véghatárig vitt. S ezen fölül, ha kész hadam lesz itt, megyek, midőn tetszik, mert úgy hiszem, idő jöhet, midőn elmenni oly nehéz lesz, mint ide jöni könnyű volt. De most Atyádhöz. [Kedves] Szerettem, kedves Máriám, Isten veled! *Mária*. Te búcsúzol-*Huny*. Hogy vissza térjek, míg nem is remélnéd. *Mária*. Igen, Lászlóm és mondd el, mit beszél atyám, mert én kívánok tudni mindent, érted-e mindent és most veled megyek atyámnak ajtajáig. *Hunyady*. Jó gyermek.**

V. Hunyady barátjai köztök Henrik (*olvashatatlanul áthúzott szó*) [Hunyady-nál] A hadszedés nagyban elrendeltetik. Bodó és Kanizsai hadszedésre mennek. Ország(ot) tanácsát kikérni, a Rozgonyiakkal szövetségben szándék. S hogy jó színe legyen a dolognak, ünnepélyek rendelgetnek.

VI. (*Olvashatatlan, áthúzott szó*) Róti, azt híve hogy Gara Huny. ellensége, hírt hoz hogy Giskrának [közeli ezere menő] ötszáz embere van a városban elszélesztve. Gara megajándékozza s további [*áthúzott, olvashatatlan szókezdet*] hfrhordásra felbérel. Róti el. *Gara*. [Ha ma Hunyady gyáván vonakodik elfogadni ajánlatomat, kis lelke nagy tervemhez nem simúl. Még egy hátra, felfedem előtte a veszélyt, tanújává teszem tanácskoz.] Hunyady késik nyilatkozni. Gyanús dolog. Talán elárul. Nem, nem Hunyady lelkéhez nem fér árulás; de késik s itt veszély. Ha ez a nadály nép sejtethi, hogy őket [elhagyom] megcsálom, el volnék veszve. Kérdőre vonom, s ha ellenkezik, fel kell áldoznom őt, hogy fel ne áldoztassam en magam. VII. [Hunyady, Gara. Hunyady időt kér meggondolásra, leginkább kivihetőség tekintetéből. *Gara*. Legelőbb is Giskra elfogatását ajánlja s magára]

IV. FELVONÁS.

(A III. Felvonásból idejő az V Jelenet: Hunyady barátai.)

Nagyobbszerű hadszedés ajáltatik s egyszersmind az ünnepélyek, had-játékok folytatása. (*áthúzott, olvashatatlan szó*) Kanizsai és Bodó hadszedni mennek. [Csárda] *Bartang*. Ágnes Henrikkel. Ágnes rábirja Henriket, hogy lesse ki a gonoszokat. *Henrik*.* Mióta üdvöm, mint felvert madár elszállt szívemből, a vadászatot választám élvemül; de én nem [özeke] szarvasok, nem özek ellen rántok ideget: a róka [medve] egy farkas kedvelt vadaim: az emberek gazságait nyomozom s ha [c] egy egy nagy vad elhull általam, enyhül sebennek (!) égető [heve] szurása. Ezen setét hajszálon életem függ, mint [egy] a gyász emlék az árva mellén. Emléke annak, a mi leheték s így megromoltan nem leszek soha. Itt e tanyán most rettentő gonoszság forraltatik. Meglássuk, mint lehet nyakára hágni. Jönek. Most vigyázzunk** (Róti harmadmagával jó) Henriket borért küldik. Réti rá ismervén megöletését tanácsolja Henrik visszajő. Rövid beszélgetés után mintha távoz[ik]nék társaival. Bunkó orozva át döfi Henriket. Most áruld el terveinket, nyomorú. (el) Henrik lerogy:

Segítség! Istenem, meghalok! *Szolgálo.* Szent isten! Gazdámat megölték! Gyilkos, segítség! (Kiszalad.) [Király, Ágnes s néhány kíséző. *Király.* Nem itt kiáltának?] *Röti.* Utána! Öljétek meg! *Bunkó.* (Visszajő.) Szaladjatok: [Egy csapat úr jő, kik erre sétál] Jönek. Az ördög sétálni küldte az urakat s épen erre tartanak. *Röti.* (Egy rejtett ajtót nyit.) Fel a hegyre!* Itt ki búhatunk. (el) *Király, Ágnes s hátrább kíséret. Kír.* Nem innen hangzott a kiáltozás? Jó isten! itt egy ember halva fekszik. Ágnes (megismeri) Irgalmas ég! Henrik! (reá borúl) *Király.* Mi ez? [Vonultatok el] Menjetek a gyilkos után. (A kíséret visszavonul) *Ágnes.* Oh Henrikem, mért nem maradhatok Hozzád méltó, most ilyen sors nem érne. *Király* Mit mondasz? *Ágnes.* Azt hogy itt becsületed, és gyermeküdvöm szent emléke halt ki. Utósó védem e csalárd világon.** Oh Henrikem, satöbb szemrehányás a királynak. Utóbb észreveszi magát s azt mondja, testvére volt. A kíséret visszajő. A király a gyilkos nyomozását megrendeli. (el) *Giskra* jő [Bunkóval] Rétilvel *Giskra,* Mit keresett itt a király? [B] *R.* Uram, én egy kémet megöltünk. [kitől Röti azt] *Gis.* Azt jól tettétek. *Röti.* Ugyanazt, ki Czilleynek is árulója volt. *Gis.* (Olvashatatlan szókezzet) Jó jel nekünk. A kis vad elesett, most majd a nagy vadra kerül a sor. (katonák hozzák Bunkót) *1 katona.* Valld meg, gazember, hogy itt ez embert te ölted meg. *2.* Valld meg, hogy hamarjában felakaszthassunk, mert más dolgunk is van. *1.* Törődön vér van. *2.* Igen! és pofádön véres szeplő, ez pedig azt jelenti, hogy gazember vagy. *Giskra.* előlép: Kik vagytok, fiaim? *1 katona:* A nádor katonái. *2.* Igen, a nádor döngetői. *Gis.* (Mit?) Az annyit tesz, hogy a nádort döngették. *2.* Csak a ruháját, hanem mi külön embereket megdöngettünk már, mint [itt körül belül látunk.] némely vastag emberek gondolnák. *1 katona.* Hallgass számár Nem tudod, kivel beszélsz? *Giskra.* Jól van, fiam, hanem ha te a nádor embere vagy s ruháját döngeted, én a nádor barátja vagyok s ellenségeit döngetem. Ez a gyilkos gazember az én szolgám volt, azért bocsássátok szabadon s mondjátok meg a nádornak hogy nyársra húzatom, mihelyt egy darab hegyes fát kapok. *1 katona.* Jól, uram. *2.* Hiszen így is jól van, hanem előbb szerettem volna egy kissé kiporozni. *Giskra.* Pusztulj. *2 katona.* Megyek már. — Pedig bizony kár, hogy egy kissé meg nem nyúzhatom (el) *Giskra.* (Bunkóhoz.) Derék fiú vagy, vedd ezt díjadúl. [Hanem] De [s] innen menj s hozz [vagy] ötven [embert] lovast magaddal, népeimnek legjavá[tl]ból. [Bunkó] Vigyázz fogadra. *Bunkó.* Az erszényt köszönöm, a népet meghozom és aztán gyilkolunk, a mennyi kell. *Giskra.* Ezt a tanyát most el kell hagynotok. (el) *Röti.* Igen, uram! — S én semmit sem kapok. Hohó! ebből még furcsa dolog lehet. — No szegény pára, téged ugyan ledöftek, mint a hizott disznót, de én nem leszek virrasztód. Ebek várnak reád itt a barlang torkán: azok majd eltemetnek. Nép jő. Itt a gyilkos, fogjátok meg (Megkötözik) *Röti.* Hej, atyámfiai, hiszen nem én öltem meg. *Giskra* ölte meg. Nép: Hazudsz, gazember. Vigyük, el, úgy is rég nem láttunk akasztott embert. (el.)

Királyi lak. Turóczy, Bánfi.

Bánfi. Most már mit csináljunk? Ez a gyermek király daczolni mer, míg másfelül [Rokonát megboszúlni] oly gyáva meg nem boszúlni rokonát: [Turóczy.] Pedig Hunyadynak már egy kis hada van s ha várunk, annyi

lesz, hogy ő az úr Budában. *Turóczy*. Giskrának is több rejtett népe van. Várjuk be a nádort. *Giskra* (jő)* Nős, hogy vagyunk? *Bánfi*. A király nem enged. *Giskra*. Majd kényszerítsük. *Turóczy*. Az bajos dolog. Ő esküjét gördíti ellenünk be. *Giskra*. A szent kehelyre mondom! [*Turóczy*. Mit sem ér] (Nádor jő) Ámde jó, hogy épen jösz. [Most mit] Lásd, mit téssz a királylyal. *Nádor*. Én? *Turóczy*. Igen, te, nádor, a kiben bizánk. [Már volt hadunk] Hadat kívántál. Meg [volt] lett. [Majd vo] S akkor ismét azt mondtad, el kell távolítani. Most nincs hadunk és a király daczol. *Nádor*. Ámítás. Giskrának itt [két annyi] négy annyi embere van, mint Hunyadynak. *Bánfi*. Hogyan? *Giskra*. Úgy van, mert nem valék olly vak bolond, hogy itt közöttetek had nélkül ténferengjek. *Nádor*. Jól van, te megcsalál; de most az egyszer családod csak hasznunkra van. Azonban ez mind semmi, míg a király nem tart velünk. [Az t bizzátok reám. Vonuljatok el, én majd négy szem között elvégzem] *Bánfi*. Ez a te dolgod. *Nádor*. Ugy va[gy]n [hogy], csak hogy aztán [meg] bizalmat s összetartást sürgetek; különben a szövetség bontva van. *Giskra*. Te légy vezérünk. Ott hol ütni kell, bizzad reánk. *Nádor* Most vonuljatok. Jön a király. (A többiek el). *Nádor*. A legnagyobbért nagy dolgot merészek. Vöm gyávasága kényszerít reá. Feláldozom, hogy vak bizalmamért magam ne essem áldozat gyanánt. Kezemben két párt[na] sorsát [van] hordozom. A mellyik terhes, elsujtom magamtól, [hogy] s a másikat használom számolyúl.^{1**} A királynak előmutatja a Nándorban talált véritéletet. Erre meg nem hajol. Máriáról kezd szólni. A király végre enged. Hunyady jő. Hadjátékra híja meg a királyt. Ez megérkezik. *Gara*. Utolsó játék, mellyben nyerni fogsz.

V. FELVONÁS.

Mária, Gara.

M. Miért hozál fel, atyám? *G.* Meglátod, csak figyelj; [de most vonuljunk félre.] Hunyady[t] [láttam] jő[ni]; ő néha, a király nincs honn, ő néha dévaj asszonyok körül. — Jer, leányom, vonuljunk félre. *Agnes*, (kijő). Volt itt valaki? Mintha beszédet hallottam volna. Ah Hunyady! *H.** Bocsánat, szép kisasszony — *Á.* Miért nem nevezsz diáknak, Hunyady, hisz[en] irnokod valék? *H.* Valóban az veszélyes tréfa volt. *Ágnes*. Hiszen ti a veszélyt szerettetek. *H.* Kivált az olly veszélyt, [mie]k mellynek szép szeme van, s mellynek [selyem hullámu fürtjein mint lépen a szív, e legszállangóbb madár] hajában a szív fenn akad, [s az apa] mint Absolon király s az észapa (*olvashatatlan, áthúzott szó*) búsongva nézi elveszett fiát. *Ágn.* Ugy szólasz, mintha szerettél volna valaha. *H.* Én? *Ágnes*. Lám, hogy megijedtél. Te házas vagy már és most sem szeretsz. *H.* Kérlek. *Ágnes*. Bocsánat! *H.* Honn van a király? *Ágn.* Még nincs. *H.* Isten veled! *Á.* [Ne menj] Tüstént jövend, addig beszélhetünk s ha társaságom nem terhes neked, foglalj helyet. [Kom] (H. leül.) Komor vagy. Istenem! Ha én olly boldog volnék. [De] De minthogy itt vagy és időnk van rá, egy nagy [munk]t dolgot szeretnék munkába venni. *H.* [És mi volna az?] S az volna? *Á.* [Elesábitalak.] Téged elesábitani. *H.* Te engem? *Ágnes*. Ha kedved volna, téged elesábitanálak.] Téged elesábitani. *H.* Te, engem, *Ágnes*? [Az csekély dolog] Furcsa! Nem hiszem, mert aki csábit,

¹ A befejező zárójel hiányzik.

[az, ha van esze, meggondolja azt] az nem mondja meg, az, ha van esze, csak olykat kísért meg, a kiket csábíthatóknak tart. S én erre még okot nem adtam addig. S mászt részt a munka könnyű; mert ime én már csábított vagyok s parancsod[at] várom. *Ág.* Milly szépen hazudsz! [Bocsáss meg, bűm (?)] *H.* Ágnes! *Á.* Bocsáss meg, Hunyady: Te még e pillanatban rendíthetetlen vagy, mint Nándor fala. És ép azért volnék olly büszke rá, hogy a szilárd és olvadatlan érczet [lángolni látnám], hogy hajthatatlan szívedet csak egyszer is lángolni lássam. [erre vágyom én] *H.* Mondtam, parancsot várok. *Ág.* Iszonyú ember! Tudod, hogy [asszony nem parancsol szerelmi kéjben, ostromolni kell s te azt még nem teszed. *H.* Tudod mért? Mert nem vagy vár, nem tábor, nem török: Ostrommal én csak őket keresem. *Ág.* Van] egy dolog van, [ahol az asszony nem] a miben hölgy nem parancsol, [melly mit tőle szép] a mit tőle édes [szavak, hullámú (?)] veszélyű szók szelíd erőszaka, apró figyelmekek lánczolatjai vagy egy merészebb lépés vér kötő hatalma [ví] küzd ki s ez a szerelem. Midőn bevárja, hogy kérjék, ostromolják s [negéd] játék vagy élv, mit czéljául kitűzött, az ostrom kedves mind a két esetben. *H.* S te illy szerelmet kívánsz? *Á.* S megnyerem. (*Olvashatatlan szókezet.*) Kivánom, hogy dühös légy, mint a vész. Ellent ne állhass véred rohamának. S én gyenge [nő] nő megtörve félelemtől kétségbe essem [győzelm] győzelmed [felől] miatt *H.* Ezt már szeretném látni. (leül) [*Agn.* Nem hiszem. *H.* Nem és miért? *Ág.* Mert változó szemed.] *Agn.* Halld tehát. [Én téged szeretlek, Hunyady] De csak magad, s ne engedd, hogy a lég [Meghallja].**

II. Tervezet.

II. FELVONÁS.

1. A király s Hunyadyak fogadtatása s az azt megelőző jelenetek különböző hangulattal.
2. Hunyady [és] Mária, később barátai [Készület hadjátékokra] Hírt hoznak, hogy a király másnap hadjátékot tart. Hunyady velök távozik.
3. Hunyadyak ellenségei. Gara elválik tőlök s együtt megy haza Hunyadyval.
4. (*Olvashatatlan, áthúzott szókezet*) A király s Mária, utóbb Gara Hunyady (a régi terv III. Felvonásából átveendő)
5. Hunyadyt Gara királlyal kínálja meg.
6. Hunyady egyedül.

III. FELVONÁS.

Át veendő a terv II. Felvonásából 1. Gara és Mária, 2. Mária egyedül, utóbb Erzsébet, utóbb Hunyady, 3. Gara egyedül (A hadjátékra távoznak). 4. Beszélgetések a pálya körül. A csel Hunyady elvesztésére nem sikerül. Új tervek. Giskra sat. 5. Hunyady honn a királlyal felett tűnődik. 6. Hunyady és Mária. A királlyal ajánlatokat nem fogadja el. 6. Gara.

IV.

III. Tervezet.

Temesvár. Városi tér, mellynek egyik oldalán templom.

I. A király, a Hunyadyak s a király kísérete.

II. Hunyadné gyászban egy sereg leány kíséretében.

III. A templomból nép jő ki, a király s a többiek bemennek.

IV. A templomon kívül álló nép okoskodik e találkozás felett. Egy kijövő elbeszéli a benn történeteket.

V. A király kijő, utána Gara és Hunyady. [*Kír.* Hagyjuk imádkozni a hölgyeket. Ártatlan keblök] *Gara.* Imádkoztatok a királyért, ki megesküdött, hogy Czilley vérét a Hunyadyakon nem boszúlja meg. *Kír.* Igen, fiam.* Az isten hallá esküvésemet. Ismétlem, hogy meghalljátok ti is: Nyugodjék [békén] a halott, miatta az élők vérét el nem ontatom. (Javaló zaj: az isten áldja meg! Soká éljen a király.) *Huny.* S most tisztelt bátya! Felséges királyom! Egy csendes titkos ünnepélyre kérek tanúnak, pártfogómnak. *Kír.* Másnak titok; de én csak tudhatom? *Huny.* Tanúja léssz, ha vissza térni kegyeskedel. *Kír.* Mit kell gyanítnom! Oh kin, oh halál. Körül vagyok hálózva. Mit tegyek? *Huny.* Felséges úr! [Királyo] *Király.* Felséges úr? Rabszolga. Im megyek. Ha úgy van, amint sejtem, elveszek a fájdalomban, vagy szent eskümet (kell hogy megszegjem) azért tevém csak, hogy megszegjem egykor. Istennek háza, mért rám nem szakadsz? (bemennek)**

VI. Egy kijövő s egyébek beszélgetnek.

VII. — A király s a többi jönnek.¹

VIII. *Agnes*, utóbb *Bánfi*.

IX. A király egyedül, utóbb *Gara* és *Bánfi*. A király pihenni megy. *Gara.* félve.* [Ez új dolog, Szerelmes a király] Tehát szerelmes a király. Ez új dolog. Ha sejtethém [előre], tán másképp végezek. [De most már vetve a mag. Sárkány fogat vetette] De most [most] már így van és e helyzetet [Akármi áron meg kell tartani s használni] kell venni terveinknek alapúl. [Sárkány fogat vetettünk. És ha mit] A mit tevék, legyen bár helytelen, azon tünödni [én nem szeretek] most már nincs idő; az itt a kérdés: mit kell tenni most? Sárkány fogat vetettem, bizonyos [Hogy a mi], hogy e vetés [nem ad jó aratást (és) és] nem [sült] szelid galambot, [Csakhogy ébren álljunk]*

S ha a megnőtt sárkány éhezni fog

Ha megnő Ha éhezik, nem búzaszemmél él.] szárnyas
[kigyót terem.

És hogy e madár

Nem búzaszemmél él, ha éhezik.

De vért kíván és emberéletet.

Vessünk tehát vért, életet neki.

[De nem saját vérünket, életet

Adjunk [neki] elébe, ollyakét, kiket

Nem [szívvel] szeretünk [vagy] s kik minket nem szeretnek]

Bánfi. (jő) Nádor, te minket megcsaltál. *Gara* Hogyan?

[*Gara*] S te bíztál bennem? *Bánfi.* Mint saját szememben.

¹ A kéziratban a szöveg idáig át van húzva.

Gara. Tehát szemed csalt Bánfi és nem én.

Bánfi. Ismerjük ezt a [hangot] tréfát: [ez vivé] így
Beszélsz és azt teszed, mit érdeked kíván.

Gara. Halld Bánfi, amit mondok: téged én
Dühös, de gyáva [embernek] szívnek tartalak
És léha fejnek. Téged rászedett még
Minden ismerősöd. És tudod miért? Mert
Egyben sem bízál. A bízalom hiánya
Kuszálta össze [élted] elméd fonálát. Te nem
Tudod, mikor kell bízni, merni, mikor
Haragunni. Mondd meg, mit akarsz?
Lányom jegyes volt, most nő. Nem hívéd
Hogy [vége ez lesz] így végződik? Majd tán anya lesz
S te bámulod, hogy férfi s nő szerelme
Gyümölcsö[t]zött [hoz], olly embert, mint te vagy,
Ki szinte nem termettél rózsafán.
[S ez még mind semmi. Nem bízattad-e,
Hogy a király esküt tegyen, hogy így
Ellenség szépen kibújjék a közös veszélyből]
És nem te bízattad-e a királyt,
Hogy itt a népnek szent esküt tegyen
S menten maradjon a közös veszélyben.
S most azt kívánnád, hogy harcot kiáltunk,
Vendégek a gazdáknak ellenében,
Hogy gátat vessünk gyengéd vágyaiknak,
S hogy ők azonban még is bízzanak,
Hogy Hunyadi László, a ki okosabb
Mindnyájatoknál, mint [a tyúk] együgyü [tyúk] birka
Budára jön halni [kedvedért] érted, ki őt olly nyiltan
Bámulod. [S hogy ott mulasson is, még teljes
Kényelemmel törbe. Gyanútlanul, míg teljes
Kényelemmel elzáratod, hogy ott nyakát leestessd]

Bánfi. Hallgass az istenért: nálak vagyunk.

Gara. Tagadd meg tőle Máriát s beszéld rá,
Hogy hagyja itt a [bájos] kedves végvidéket
A harcot, [jó szerencsét,] és a [bátor lét] féltett lét(?) szabad
[Légét, s Budára jön fel velünk]
Határtalan légét s börtönszagu
Budánkba jön [Én megcsaltalak] veszni. Mit kívánsz még?
[Én őt viszem; de vöm, jer]
Én őt Budára felviszem; de vöm,
Jegyezd meg ezt s mondd, hogy megcsaltalak. (el)

[Gara] *Bánfi.* No most már épen nem tudom, hová néz
[Irányoz. Mindegy. Csakhogy Hunyady
Budára jő, a király jő]
S hová fog ütni. Gyülölök sok embert,
De ettől félek. — A király! (A király jő) Uram!

Kir. Magad vagy, Bánfi? Ah jó Bánfi, bár
Maradtam volna Bécsben: itt hazádban
Dühvé lesz minden szenvedély: gyűlölni
Csak itt tanul meg, a ki nem tudott.
És ez még semmi: itt szeretni hagymáz.
[Őrült viharként dül a szerelem]
Itt a szerelem, mint őrült vihar
Kereng agyunkban, míg ennek tüzevel
A szívbe [csap] vág és azt felégeti.
Oh Bánfi, vígy el innen, vígy hamar

*Mert én itt elveszek. *Bánfi.* Felséges úr! *Kir.* Mit úr, mit felség!
Jó tanácsot adj, szabadíts meg engem innen és magamtól. *Bánfi.* Uram,
király, te úr vagy és mehatsz, midőn akarsz. *Kir.* S itt hagyjam Hunyadyt?
[nem Hunyadyt; de ősi] *Bánfi.* Valót beszélsz, ő nem maradhat itt, hogy
Czilley vére torlatlan maradjon. [Kir.] Felette még törvényt kell tartani.
Kir. Mit [az] ér nekem, ha ő bár meghal is. S aztán tudod, megesküvém.
Bánfi. Igen. de a király [felett] a törvények felett nem állhat esküjével: a
törvény itél [s] és rajtad áll kegyelmet osztani. *Kir.* [És én kegyelmet]
S esküm szerint én kénytelen vagyok kegyelmet adni. [Én nem gyilkolok]
Bánfi. Van mód a kegyelmet [K] akkorra hagyni, [már midőn nem él]
hogy késő legyen.**

Kir. De én nem gyilkolok. Mi az nekem?

Bánfi. És még sem akarod itt hagyni Hunyadyt?

Király. Oh Bánfi, hát nem értesz? És ne is

Értsen meg senki. Mért jövök ide,

Mért esküvém meg? Azt csak én tudom.

[És most alattomos]

Jer a szabadba, Bánfi, és vigyázz rám,

Mert isten látja, én beteg vagyok [nagyon beteg]

[Bánfi. Az istenért

Bánfi. Az isten ójja meg felségedet. De a

Betegnek orvos kell.

Kir. S az orvos.

Nem olyan, mint te vagy. — Oh Mária,

Ha angyal volnál, meghalnék utánad.

De ő Budára jő, s így van remény,

Budára fel kell jönie. (el)

*[*Bánfi.* Vigyázok rá, hogy titkait kilessem, Gyűlölni nem tud, azt
látom, tehát szeretnie kell, mert szenvedélye nagy.**

Mély titka van, de meg nem nyugszom addig,

Mig azt fel nem fedem. Talán ha Máriát

Szeretné, — úgy meg van nyerve minden.

[S a] Ez meglehet [S a nádor bukva van.] Hagymáz a szerelem.

Őrült vihar: ki szólhat illyeket, ha nem

Szerelmes. Ő szeret bizonynal. Szeret

(S mi érte gyűlölünk halálig. (el))

X. A Hunyadyak a Budára menetelről tanácskoznak.

XI. A király meghívja őket Budára s az elmenetel meghatározatik.
[XII. H. Erzsébet és Szilágyi.]

XII. Erzsébet, Ágnes.

Erz. Miért hívtál vissza? [Ágnes.] És ki vagy?

Ágnes. Kérdésre kérdés: Hát te tudad-e, miért
Jött önként hozzád a király, — mért esküdött meg
Hogy boszút nem áll? Mért híja (!) fel Budára
Fiadat? [Azért talán, mert Lászlót szereti?
Gara Máriáért, tisztelt asszonyom.]
Fiad nejét királyod szereti. (hirtelen el)

Erzsébet. Megállj, rágalmazó, istentelen!
[Kisérjen átkom! Nem, nem. Oh egek!
Ha tán valót beszélt. László király
Fiam nejét szeretné. S én magam
Bíztattam, hogy kövesse a királyt.]

*Vigyázni kell, — a véres Cilley. S ha úgy tapasztalom, egy lépést sem
megy. Miként ezen kísértet itt regélt, egy lépést sem megy, nem bocsátom őt.**

Kisérjen átkom! Mért nem mehetek
[Utána, hogy kigyó,]
Utánad, rosz madár, [hogy rosz] hogy nyelvedet
[Megkössöm] Kitépjem e [rút] hitetlen szavakért:
Hát a király csak [(játszik esküvéssel?)] szóval esküszik?
[Barátságot mutat]
Barátságot mutat s ármányt kohol?
Egy lélekzettel gyűlöl és szeret?
Király és hitszegő! Az nem lehet.
Akárki vagy, hazug sehonnai!
Az ősz Hunyady né nem hiszen neked.
(Király el)

Bánfi. (egyedül) Itt minden ember megfordult s okát
Ki nem [tanulhatom] lehet tanulnom. Ott Gara
Beszélt el rejtélyes terveit.
Itt a király [kés] leverten andalog.
Nem érthetem, sehogy sem érthetem.
Egyet tudok, hogy ezt a Hunyadyt
[Lelkemben gyűlölöm.
E félparaszt vért, a ki dölfösen
Fölöttünk áll, akárhová megyünk,
Ki mint király él [s tiszteltetik] és bálvány gyanánt
A gyáva néptől, — szívből gyűlölöm.
Imádtatik, hogy én őt gyűlölöm
Ezt érzem
Véreből gyűlölöm, ki bárhová megy
[Mint] Királyi módon él s fogadtatik
A hitvány néptől, ezt a félparasztot,
[Ki] E [gögös] dölfös székely [fattyút] kölyket gyűlölöm
Mig élve látom, [ezt a tudományt] annyi bizonyos.

[De ne] Ezt érzem és ez ingerül elég.
 Hogy
 E félpasztot vérből gyűlölöm.
 [Míg élve látom, ennyi bizonyos.
 S most a király[t a ki]nak sarkában leszek,
 Kikémlem szíve minden titkait,
 S ébren tartom a tüzet, minek
 Lángjával [a] egykor e korán veszélyes
 Családnak házát földig égetem.]
 Mi ez a Hunyady? Ficzkó, a kinek
 Egy apja minden őse, s ő akárhol is
 Fölöttünk áll a gyáva nép előtt.
 Királyi hódolattal váratik,
 Akárhová megy. Gyilkol és kibékül
 S véres kezekkel nőt veszen magának,
 Hogy elvegyüljön a tiszták között.

IV. Tervezet.

Temesvár. Köztér. Templom. [Mátyás]

I. JELENÉS.

A király, Hunyady László, Szilágyi Mihál, [U.] H. Mátyás, Bodó, Madarász jönnek. [M] Szemkőzt [Szilágyi] Hunyadyné *(olvashatatlan áthúzott betű)* [több] hölgyek kíséretében, kik mind gyászt viselnek.

[Hunyady Hunyadyné kíséretével együtt a király elé borúl.

Király. Kik jönnek itt? mely gyászoló sereg?

Hunyadyné. (kiséretével a király előtt leborúlva, letérdelve)
 Kegyelem, felséges úr, kegyelem fiamnak!

Király. Nagy isten! a tisztas Hunyadyné.

Király. Ki

Hunyadyné.

Kegyelem fiamnak]

Király. Erős lovaglást tettünk, Hunyady,¹

De most már [honn] úgy reményelem, honn (leszünk) vagyunk.

Huny. L. [Néhány percz mulva]

Ha olly kegyes léssz [hozzánk szállani] megtisztelni házunk.

[Néhány percz mulva már helyen leszünk. tanyán vagyunk.]

Király. Igérttem és megtartom. Ah de nézd,

Mi gyász sereg jő szemkőzt? [Tisztas ősz]

(Hunyadyné [a király elé borúl] kíséretével együtt a király
 elé borúl).

Hunyadyné.

Kegyelem,

Kegyelem fiamnak, felséges király!

(*H. László.* Oh drága, szegény anyám!)

¹ A lap szélén zárójelben e jegyzet áll:

Henrik a háború dicsőítésére mond éneket. Fő eszme: Az emberi faj hitványsága, mely

Király. Kelj fel, nemes hölgy.

H. L. (mélyen (?) magában)

Kedves jó anyám!

Király. Kérlek, ne büntesd a király nevét
 Olly hódolattal, melly azt mondaná,
 [Hogy a jog s irgalom csak
 Hogy a szívből hol lakniok illenek
 Jog s irgalom lábába szálltanak]
 Hogy lábaiba szállt a jog s irgalom.
 [Kérlek, először látlak bár, de Hunyady
 Nejét csak illy alakban képzelém.
 Kérlek] (fől akarja emelni)

[*Hunyady.* Bocssás meg, oh uram! király! Mi volna
 Vigasztalásom a földön, ha nem
 Azon remény, hogy Hunyady neje
 (kér Hunyadyak anyja fáradt térdimen)
 Kelj fel [Kérlek] ne [mon... én Ki] mondhassák, hogy Hunyady
 Nejét előttem [térdre] porba hullva látták.

H.-né. Enged[j]d meg, itt maradnom, oh uram!

Mi illet engem inkább, mint a [föld, por, por földje] por,

Kit annyi bánat húz a [föld, por] föld felé?

[Hol annyi könnyem eltemetve van?

Ki fél lábammal már, sírban vagyok?

E föld nekem most drágább, mint elébb volt,

Mert benne mélyen ásott

életemnek jobb fele,

Mert férjem hamvát bírja. — Oh uram,

Féllábbal én már a sírban vagyok,

De nem fogok leszállni nyúgalommal

És felvesz a gond

De nem tudok leszállni

Nem, itt e földben nyugszik férjem

És azt mondják, isten képe a király]

Te földön [a jó] isten képe vagy királyom,

De nem fa, nem kő, ember, mint magunk,

Kinek a bánat fáj, jól esik az öröm,

[Kit anya szült, ki

Kinek anyja volt, kit ő [tán] is szeretett

[S kinek] S kitől szeretteték, úgy, mint [soha] anyja

[Szeretni] Szokott szeretni — mindenek fölött

Ki tudja, mit tesz a bánat és öröm]

Ki sejtí, mit tesz a kétség'ésés

(olvashatatlanul áthúzott szókezdet)

[Egy] Ha elveszendő [gyermekért, drága életért, kedves életért]

Oh légy kegyelmes, felséges király, a kit szeretünk.

Légy irgalommal teljes, mint az isten,

Mutass kegyelmet [el] megtévedt fiamhoz.

Király. [Fogadtam és most esküszöm reá,
 Hogy Hogy megnyughassál állításomon.
 Im esküszöm]
 Nyugodjál meg, nemes hölgy, esküszöm
 Hogy [nincs] a megölt rokonnak életéért
 Boszút nem állok, sem nem engedem
 Hogy számadásra vonják [sőt mivel] fiadat.
 [Kétségtelen] S mert tudva van, hogy bátyám Czillej
 [Halálokat]
 Vak gyűlölségtől hajtva [életök] éltök ellen
 [Ellen] Orgyilkos tervet forralt s így maga
 Keresvén vesztét, méltókép lakolt,
 Ohajtom e gyászt végkép eltörölni
 Emlékezetemből, és helyébe új
 Áldásthozóbb rokont iktatni be,
 Téged, nemes hölgy, mint tisztelt anyámat
 S fiadat, mint kedves testvérimet.
 S ez új rokonság ünnepére [kérek] a gyászt
 [Letenni rég]
 Ne csak szívünkéből *(olvashatlanul áthúzott szó)* vessük [azt le
 most] el, hanem

Ruháinkról is: lássa minden ember
 Hogy a setét múlt [szíve] arcza derülni kezd
 [S előnkbe boldog víg]
 S elénk vidámabb órák lengenek.

Hunyadyné [felkél] [Oh istenem, híhesse]
 [Jóságos] Szentséges isten, jól hallottam-e?
 Fiam, László fiam, te élsz megint?
 Megint enyém vagy, és Mátyás, te is?
 (Fiait ölelgeti, Lászlóhoz visszatérve)
 Nagyot hibáztál, édes gyermekem, [nagyot]
 [E] A vér, mit ontottál, nem szárad el,
 E vér anyádnak lelkét égeti.
 [De én imámba zárom sorsodat]

(A királyhoz.)

Bocsánat, oh királyom! örömem
 [Nem ismer rendet]
 Nem vár sorára. E földön ha van [még]
 [Kéj és öröm, dicsőség]
 Olly jó, mit ember még nem izlele,
 Minek nevét nem tudjuk, a mi néha
 Sejtés gyanánt megy által [keble] lelkeinken,
 De mit bevárni életünk rövid,
 [Illy jóval áldjon téged istenem]
 Az isten illyen jóval áldja meg
 Királyi szívedet, hogy élj soká, s mig élsz
 Hogy boldogabb légy minden embereknél.

Király. Fogadja isten szivből kelt imádat.
(*Olvashatatlanul áthúzott szavak*)
És most, anyám, vendégeid vagyunk.

Hunyadyné. [Vagy van]
Igen, királyom — S még is megbocsáss,
[Szülői] Olly telhetetlen a szülői szív,
[Hogy] Midőn fiának élteért remeg,
[Hogy (*olvashatatlan szó*) megnyugodva nem]
Hogy végkép megnyugodva nem lehet.

Király. Mi biztosíthat [jobban] inkább, mint szavam ?

H.-né. Ismételd azt [a szent oltár előtt] az oltár lépesején,
[Nem érttem, mert oh isten látja lelkem]
Az isten egyházában, [hogy soha] nép előtt,
[Egy ember is ne mond
Ne kételkedjék egy jó lélek is
ember is

S az anya és az ország jobb idők reményét
Táplálja ben]

Hogy minden ember [tudja] hallja, milly kegyes vagy
[S imába zárja boldogságodat]
S imát emeljen boldogságodért.

Király. [Értlek] Nem értem félre aggodalmidat,
Legyen meg, a mit kívánsz. [Csakhogy a gyász
Illy ünnepélyhez nem való. Azért
Tegyük le azt előbb,
Le kell előbb [tennünk] vetkezni
Vessük le s menjünk
Le kell előbb vetkezni és vidám
Arczot mutatnunk e nagy ünnepélyen
Mint a kik (*olvashatatlan szótag*) a barátság
érzetében

Hol béke és barátság köttetik
Hol annyi balság, s véres nap után
Alapját [rakjuk] tesszük boldogabb időknek.

[*H.-né.* (félre) A mint parancsolod
És most, tisztelt anyám]
S most, anyám,

Engedd [hogy] fiadnak, hogy vezetőd legyen.

H.-né. Uram! te fáradsz értem. Olly kegyes vagy!

Király. Ki fáradt értem úgy, mint Hunyady?
(Elmennek)

[*H. László.* Szilágyi bátya, most már csak hiszesz ?

Szilágyi. Nem én.

H. L. Miért ?

Szilágyi. Mert nem hiszek.

(Elmennek)]

Bánfi. Garához. Hogy tetszik ? [e mulatság.]

Gara. Gátold meg.

Bánfi. Nem lehet.

Gara. Ugy tűrni kell, jó Bánfi.

Bánfi. [Fájdalom] Rosz mulatság.

[H. L.]

H. L. Szilágyi bátya, most már csak hiszesz?

Szil. Nem én.

H. L. [S miért] Miért?

Szil. (M) Mert nem hiszek.

(Elmennek.)

H. Máty. (Hiszed-e) No már pedig, jó czimborám,
Hiszed vagy nem hiszed, de én éhes vagyok.

Madar. Harapd meg a világot.

H. M. Keserü

És férges alma. Már Ádám apánk

Ettől lett bujdosóvá. [Rosz]

Madarász. Hát egyél,

[*Madarász.* Levegőt s igyál rá napsugárt]

Mad. [A] Mi szemednek, szádnak tetszik.

H. M. Jól beszélsz

[Szememnek tetszik a szép napvilág,

És számnak szabad, szüz levegő.

Fiu! Szegény anyám konyhája füstölög

[Csak arra tartunk]

Ott majd csak [jól lakunk. És aztán?] lesz mit enni. Jer, fiam.

[*Mad.* Megházasodjunk]

(Elmennek.)

MÁS TÉR.

[Tem] Egyház környéke. A templomból emberek jönnek ki. Szöcs sietve jó.

[Szöcs] *Polgár.* Vissza, vissza, emberek. [Nagy dolog történik.] Nagy ujságot mondok. A király már itt van, tüstént itt lesz. Az öreg Hunyadynét vezeti. Az ifju Hunyadyak is itt vannak, meg az öreg Szilágyi, meg Gara nádor, meg isten tudja ki. [De nini! Már is itt vannak. Nagy dolog történt!] Ritka dolog. Mind templomba mennek. De nini! Hiszen már itt is vannak.

A király és kísérete a templomba mennek, a künn álló nép némán meghajtja magát s egy része beme gy, néhányan künn maradnak.

Röty. Furcsa biz' az.

Polgár. Mi volna már furcsa. [Szöcs] Röty gazda? Jobb bizony, kend is bejön, ha nem fél a tömjéntől. (Beme gy.)

Röty. No nézze meg az ember. Élhet-e valaki békességben a világon, ha még az ilyen ember is [azt hiszi, hogy isten képér esze esze van] elméske dik.

Koldús. Ej ej! [Szöcs] Röty gazda, ne zsémbeljen [már mindig] kegyelmed, hiszen a jó Hunyadyakért csak [lehet] elmondhat az ember egy kurta miatyánkot.

Röty [egy] pénzt vet neki.

Kend meg hallgasson.

Koldús. Az isten ezer annyit.

Röty. [Mondtam, hogy k Az] Nem kell, az félfogamra is kevés. Aztán mondtam már, hogy hallgasson kend. (Meglátva Ágnest férfi ruhában, ki szomorún az oszlopra támaszkodik.) Hát az ifju ur mért csinál olyan savanyú képet, mintha mindig vaczkorral élt volna? Nem felelünk? Tán leragadt a nyelvünk? No, én ugyan föl nem metszem. Nem vagyok barátja a szajkóbeszédnek.

Koldús. magában Csakhogy magad a legnagyobb szajkó vagy.

A nép kifelé jő, végül a király, s kísérete. Ágnes a nép közé vonúl.
[Gara, Szilágyi]

Gara. Imádkoztatok a királyért, ki oltár előtt megesküdtött, hogy Czilley halálát a Hunyadyakon nem bosszúlja. Az isten sokáig éltesse a mi [kir.] felséges urunkat.

Nép. kiált Éljen!

Király. Igen, fiaim, megesküvém s ismétlem, [eskümet] hogy meghalljátok ti is. Az [ist] élő istenre esküszöm, hogy a Hunyadyakon és barátai-kon Czilley bátyám haláláért bosszút nem állok.

(Hosszas éljenzés a nép között. Közben egyes kiáltások hallatnak:
Az isten áldja meg! Sokáig éljen a király!)

H. László. Most tisztelt bátya, felséges királyom,
Egy titkos ünnepélyre hílak vissza még,
Hogy azt mondhassam, nincsen örömem,
Melynek tanúja nem volt a király.

Király. [magában] S mi volna az?

Hunyady. Meglátod. Légy kegyes.

Király. magában. Mit kell gyanítnom! Oh kín, oh halál!
Körül vagyok hálózva. Mit tegyek?

Szilágyi. kérve Felséges úr!

Király. magában. [Felséges]

Felséges ur? Rabszolga. — Im megyek.

Ha úgy van, a mint sejtém, elveszek

A fájdalomban, vagy szent eskümet

Azért tevém csak, hogy megszegjem egykor.

Istennek háza! mennyi bünt [fede] takarsz el,
mért rám nem szakadsz?

Bemennek. Ágnes utánok lopózik. Utánok a[z] belső ajtó elzáratik.

[Ágnes] Szöcs, ki be akar menni, vissza jő.

Szöcs. A templom zárva, senki nem mehet be. Itt valami nagy dolog történik. *Röty.* Nagy dolog! Nem akarják, hogy az istenen kívül más is meghallja imádságaikat. De azért hiszen mi tudjuk, mit imádkoznak. [Szöcs] *Egy polgár.* Ugyan hát mit? *Röty.* Azt, hogy adj, uram, isten, minél több szegény embert, hogy a gazdagok vagyonát megőrizhessék. [Röty] *Szöcs.* Háladatlan pók. Nem pákosztoskodik napról napra a Hunyadyak házában? Nem kapod a legízletesebb falatokat te, éhség hirdető? Mitől van [ez] az isszonyatos poczakod és vékányi fejed? *Röty.* Mitől? Attól, Szöcs uram,

hogy nőtelen vagyok s nincsenek gyermekeim, mint kendnek, kik a földön [inséget] a csúszó mászó állatok seregét szaporítsanak. De ha volnának, tudom, istenem, hogy nem hasonlítanak hozzád. *Szőcs*. Kívén, ha szép feleséged találna lenni, a mi égbe kiáltó bűn volna s alig lehetséges, mert esküvőd előtt bizonyosan felakasztanának. [el] *Röty*. Ihol la! egy görhes kecskéje van s már ő is a gazdagok részén áll. Jól van, *Szőcs* uram, jól van! *Polgár*. Hallgassatok! Jőnek.

(A király s a többiek lassan eltávoznak.)

Röty. No nézze meg az ember! Van-e valami bajok? Hullott-e el csak egy hajszálok is? Pedig gyilkoltak és most szépen kibékültek az istennel. Sz' igaz! Ők építették neki ezt a szép házat, hát csak kérhetnek tőle valamit. *Szőcs*. Nem vagy te igazi kutya fejű tatár! Nojszen csak lássalak még egyszer a Hunyadyaknál. *Röty*. Nem megyek oda. Budára megyek, *Szőcs* uram, Budára, értjük? [s] (indúl.) S aztán majdha valamelyik fiának véka feje lesz, azt küldje utánam, az az enyém. (el) *Szőcs*. Oh te posvány! De minek haragszom az ebre, hogy ugat. *Polgár*. Bizony, minek ám! Kutyából soha sem lesz szalonna. [Lassanként szét oszlanak] Isten áldja meg kigyelmeiket. *Szőcs* hírével járjon. (Mindnyájan szét oszlanak.) *Szőcs* egyedül. [DE] Erre a gaz Rötyre vigyázni fogok. Ez aligha roszban nem töri fejét. Egyszerre így megfordulni! Koncz után lát, bizonyos, hogy koncz után lát, de várj rá! mert sarkad[ban leszek]ra hágok. (el)

Koldús. Egy, kettő, három. Ez aztán a jó kereset. Ezek az emberek csupa bámulatból megfélemedeznek a koldúsról. Először bámulnak, hogy a király megbocsátott. S mi a jutalom, vén Dongó? [Az] Nesze semmi, fogd meg jól. Másodsor megint bámulnak s Dongónak üres a táskája. S én vizet igyam. [Most imádkozzál, vén Dongó s igyál vizet.] De már csak benézek az öreg Hunyadyné kapuján.

Közlő: BRISITS FRIGYES.

XVII. SZÁZADI VERS A BOR ÉS VÍZ VETÉLKEDÉSÉRŐL.

Az alább közölt verszet — negyedrét alakú négy levélen sűrűn írva — a herceg Esterházy-család hitbizományi fő-levéltárában (Repos. 85. sz. kötegben) maradt fenn. Írása idejét (1658.) pontosan megjelöli az utolsó versszak második sora; erre az időre mutat jellegzetes betűvetése s a XVII. század derekán általánosan (bár nem következetesen) használt helyesírása (eő = ő, u = v, y = i, gh = g, gi = gy, ni = ny) és néhány szó régies alakja is (*keserő*, *szörnyő*, *undokiabb*, *gazdagiabb*). Ismeretlen szerzője — a vers tartalmából ítélve — literatus és felső dunántúli ember lehetett (itt t. i. a *pántolódni*, *ükröndés*, *partéka* szók ma is használatosak). Esterházy Pál (ifjú korában pápai főkapitány, utóbb nádor és herceg) kezébe akkor kerülhetett, midőn — tíz év mulva — mint teldunai főkapitány székhelyét régi családi várukban, a Nyitra közelében fekvő Semptén tartotta. Itt gyakori és mindig szívesen látott vendégei voltak a környék urai és asszonyai, s azokat egyebek közt költemények és nóták előadásával is szokta mulattatni. Ő t. i. fiatal kora óta nemcsak

kedvelője, hanem tehetséges művelője is volt mind a költészetnek, mind a zenének. Már 1656-ból több verses füzete maradt fenn, Semptén pedig följegyezte azoknak az «énekeknek, táncoknak és nótáknak» (összesen 74) kezdő szavait, melyeket «a virginán ki tudott verni». Itt kedveskedhetett neki valamelyik vendége a *Bor és Víz*-ről szóló versek másolatával, melynek új tulajdonosa az eredeti szövegen már némi javítást végzett: a 34. vsz.-ban törölte a *Krakó és Lengyelek* szókat (melyek az eredeti szövegben II. Rákóczi György 1657-iki lengyelországi hadjáratára célozhattak) s helyökbe a *Nitra és tótok* szókat írta; a 47. vsz. szerint a *Bor és Víz* vitájában ítélkező igazlátás is *Nyitra* vármegyében történt, amit a másoló már törlés nélkül írt a szövegbe, a helyi vonatkozásokkal, mint a népdalok éneklői is, a tartalmat közelebb akarván hozni a hallgatókhoz.

A költemény tartalmilag mindenestre érdekes terméke a XVII. század közepének. A megszemélyesített *Bor és Víz versengése* méltó párja Gyöngyösi *Márs és Bacchus egymással való viaskodása* című költeményének. (Kiadtam: *Gyöngyösi Összes Költeményei* I. köt. 95—116. l.), melyet szerzője mint főleki seregbíró, a helyőrség tisztikarának mulattatására körülbelül ugyanekkor írt. Épen az 1650-es években aránylag békét élveztek a végvárak őrségei, s az iskolázott tisztek közt másutt is akadtak tollforgató emberek, kik téli estéken a maguk és borozgató tisztársaik unalmát efféle tréfás versek írása- és előadásával üzték el. Az elsőségért versengő *Bor és Víz* — a mulatozó vígasság és a józan mértékletesség képviselői — bibliai és történelmi példák- kal cáfolgatják egymást s bizonyítják a maguk igazát. A vitában fölényesebb és harciasabb az akkori közvéleményt tolmácsoló *Bor* képviselője, s mikor a vita eldöntésére bírakat választanak, előre sejtjük, hogy az övé lesz a pálmá. Az egykorú emlékiratok és levelek sűrűn emlegetik a főurak és főpapok pazar lakomáit, melyeken bőven folyt a jobbnál jobb bor; de a végbéli vitézek sovány ételmét is a bor javítgatta, nekik bizony hiába volt a «víz dicséreti», többre becsülték a gondzűz, kedvderítő borocskát. Az igazlító bírák ítéletéből is ez a hangulat és közvélemény csendül ki, mint e kort jellemző adat. (L. bővebben Takáts S. *Küzdelem a részegeskedés ellen* című cikkét *Szegény magyarok* c. kötetében.)

A XIX. század első felében (Csokonaitól kezdve Petőfiig) írt modern, többször ódái szárnyalású bortalok között még egyszer feltűnik a *Bor és a Víz* régi divatú versengése, nem ugyan egy, hanem két különböző, de összetartozó költeményben. Gr. Teleki Ferenc ugyanis hosszabb verset írt a bor ellen, a vizet magasztalva. Erre gr. Dessewffy József 1824. febr.-ban *A bor és a víz* cím alatt felel (megjelent a *Hébe* 1825. évf. 49—61. l.), melyben sorra cáfolja barátja vízdicsérő állításait, derült, élénk hangon, de nagyon bőbeszédűen (36 nyolcsoros versszakban), mert kifogyhatatlan a vizet gúnyoló s a bort dicsérő példákban és érvekben.

A *Bor és Víz pántolódása*-nak versformája a népdalokban is használt 13 szótagos versegység, mely itt egy sorba írva s 43 vagy 34-es ütemekre osztva, a 7-ik szótag után tart sormetszetet, a sor 6 szótagos második fele pedig 42 vagy 33 szótagos ütemekből áll. A versszakot a sorok végén úgy ahogy egyező csoportrítm fűzi egybe.

**A Bor és Viz, a Fellebb való
méltóságaért és annak ell nyéréseért,
Egymás között Pántolódnak.¹⁾**

1. Nagy keöltséghü vendéghségh egykor készítettüén
Jó Bibo Társaimmal én is ottan ütuén,
A Torkom mérték felett borban elmerüluén,
Csuklás, s ükröndéss²⁾ keözött holt eleuen léuén :

2. Ott hagyott a' Társaságh, s a pad alatt nyughszom,
Az el hányott csontokon testemet forghatom;
Hátt azomban ellmémet rettegésben láttom,
S-léleekben Eghek felett csak ell ragadtatom.

3. Hát mint ha a föld felett a felyhökben állok,
Fényes, nagi maghoss helyen halálra áiulok.
Keués üdö jártára szózatokat hallok,
Kétt pörlekedö személt, *Bort* és *Vizett*, láttok.

Víz.

4. Én vagiok az a' személy, kin az Isten neue
Mégh a' Teremtés elöt uala helihesztetue,
És szent lelke uolt raitam, s felettem leuegue,
Jobbat ki monthatna, nincs senkinek oly nyelve.

Bor.

5. A bor elmosolyódék s ada ilyen szókatt:
Elöször, adott Isten holl my aprólékott,
Barom szomiusághára vizi martalékott,
De erőmmel, s eszemmél téghedet megh rontott.

Víz.

6. Az én dicsöségheket a' Christus Neuelte,
Midön nagy szomiusághát kútholl enyhétette
És hogy nagy dicsöségheket a Viz után uette,
A kérély Propheta Dáuid énekette.

Bor.

7. Ezen italt keduessé az Ur akkor tette,
Hogy a' bort soha ueled egyben nem tölteötte
És igi a ki maghának a vizess bort uette,
Ottan Isten törüenyét mingiárt megh sértette.

Víz.

8. Az Szent Páll tanítása Te ellened Regnall
Hogy a' testett gerieszted, téged azért utáll
Világi okoskodás te általad fenn-áll,
Melly, Isten országhára — Utatt fel nem talál.

Bor.

9. Jákob fiának dolghát a ki megh értette,
A Paráznságh neuét nyakadban vetette,
Melly, hogy Attyának ágyátt megh szeplosétette,
Eöntött moslék viznek az iráss neueszte.

Víz.

10. Sýryay Namannak nem volt Egésséghe,
Minden oruoslássban lett kéttéségben esése.
Tuddé, miként uiult megh ereye s' épséghe?
Hogy hétszer megh fürödött a Jordan Vízében.

Bor.

11. Jerusalemy ember akaduán lattrokra,
Siránkozik a Papra, s kiált Leuitára,
Szegehéni jámbor csak ugyan iutt uala halálra,
Hanem szörnyő sebeitt bizta a jó borra.

Víz.

12. Lád? a' Nazareusok téghed megh vetettek,
S életek tartására csak engemet vettek.
Az szent irás jelenti, hogy a kór-betegek
A tóban — Angial által Éghésséghe nyertek.

Bor.

13. Lehető iszonyubb kinn, mint a' víz italtóll,
Mencs megh Isten enghemet a fel poffat hastóll
Tudta ióll ezt szent Dáuid, midón a' nagi uiztóll
Azt kérte, hogy mencse megh Vizi áradastóll.

Víz.

14. Szemérmét elfedezéd te szegén Noénak,
És szörnyő átkott hozál nyomorult fiának.
Mit hozál (ó szemtelen) Loth Patriarchának,
Valóban szép hirt szerzél mind két leányának.

Bor.

15. Eridgi Palotákban s nézd az Urak gyomrátt,
Kiuányáké ebéden a Víznek forrását;
A kapás munka után beléd mossa lábátt
S ugi hadghya nagi szép tisztán az pinczének utyátt.

Víz.

16. Te Dobzódó nagy Lator mértékletességhett,
Én uetek te feiedben uétkek ellen fékett,
Az Isten városának én hozok eörömett,
De te mindenek közé hintesz undok mérghett.

Bor.

17. Rakua a te italod mérgess ezközökkel,
Ha Isten nem yobbittya titkos és szent izzell,
Te rosz marha az után birtáll egi kis hirrel,
Hogy a' Christus keresztelt megh az én neuemmel.

Víz.

18. Az emberi nemzetett okosságtóll fosztod,
Először éktelenüll szemét csipásítod,
Első be menésedet édesen mutattod,
Az után hyrétt, neuétt, gyomrátt, lelkétt rághod.

Bor.

- 21 19. Szégyen vallot mezőben baghzó rút partéka,
A kiben heuer s uszik mind barom s mind béka,
Kigyok(na)k s pióczáknak te vagi rútt hailéka,
Arany az én lakásom, nincs itt Isten átka.

Víz.

- 22 20. Te adtcz-é emberek(ne)k eledelt, s-barmok(na)k ?
Te addtcz-é neuelkedést a' szép virágok(na)k ?
Nyúlthaczé gyömölcsözést a szép termő fák(na)k,
Én éltetlek téghedis s Engem tars Uradnak.

Bor.

- 23 21. Ember : Drágha étkekkel tested ha táplárod,
Vad húst, Fátzánt, Austrigát be ueszen a' gyomrod,
Mind izetlen-s-keserő, azt kiáltya torkod,
Hogy ha jó bor itallal azt nem koronázod.

Víz.

- 24 22. A mi hitünk szentségghét akkoron fundáltam,
Midőn az Isten fiát a' Jordanban mostam,
Az ó törüénynek terhét mingiárt elhagyatta(m),
Mikor iob oldalából a keresztfán folytam.

Bor.

- 25 23. A keresztsegh kegylmét te adod, elhittem,
És azt a kis titulust nem igen irigylem ;
De én a nagy Istennél más érdemet nyertem,
S kiről mondgia Chr(ist)us azt, hogi ez az én Vérem.

Víz.

- 26 24. Hasonlítanak engemet a nagy bölcsességghhez,
Józansággall az embert fel ueszem Istenhez ;
Aki járull kegylessen ezen drágha uizhez,
Hidd, lelki szomiusághot hogi soha nem érez.

Bor.

- 27 25. Bölcsességghre nézueis iobb vagiok náladnál,
Cato, s-Eonius felől valamit halhattál,
A ki belém eöltözik, szegghént nem láthattál,
S mikor a nyull bort innék, iob az Oroszlánnál.

Víz.

- 28 26. A Templom iob részéről vagyon ki folyásom,
Melyell mind ez világhot a' büntöll tisztitom,
És az embert Dáuid ként hogi ha megh moshatom,
Ottan mingiárt az hónnál feyérebbnek látom.

Bor.

- 29 27. Néha vak is egy patkótt, tudom, hogi találhatt,
Igy a' te mosásodis csak egyszer használhatt ;
Engem ualamenyszer a Pap másnak adhatt,
Mind annyszer Istentöll nagy kegylmet uárhatt.

Víz.

- 30 28. Israel hogy ki iöve a szörnyő rabsághból,
Midőn megh szabadula Pharao torkából,
Két felé uálasztattam én akkor az Urtóll,
S szép Éneklés hallatott a nagy sokasághtól.

Bor.

- 31 29. Am bár, ússzék, förödgiék, s-igyék a' Dunában,
Akárky víghassághot de nem talál ottan,
De így szóll, icczét tartuán a' korszoma házban,
Dicsősségh az Istennek a nagj maghossághban.

Víz.

- 32 30. Ha Istent dicsirtetnéll, ió lenne barátom,
De korszoma ház keöröll aztot én ne(m) hallom,
Seőt, a sok undoksághot mikor ottan látom,
Hiredet, s-nevedetis ugian megh utáalom.

Bor.

- 33 31. Te náladnál undokiab nincsen e' uilághon,
Enghemet urak isznak ió feő szerszámosson,
De te beléd mitt hordnak Bécsben és Posonyban
A gyékényes hordócskák megh mo(n)gyák ezt iobban.

Víz.

- 34 32. A gazdag Indiából semit sem hoznának,
Hogy ha az én hátamon gallyák nem iárnának,
Téghedet csak senuedni a' Pinczében dugnak,
A Patkányok s-egerek sok szor beléd halnak.

Bor.

- 35 33. Tekéncsd a' részegh embert, gazdagiab Cresusnál,
Ha eöstökben³⁾ kell menni, erőssebb Sámsonnál,
Elméjében s-szanában Okosb Salomonnál,
Harezolni alkalmatosb Iulius Császárnál.

Víz.

- 36 34. Ió vitéz(z)é Csinálod az embert valóban,
Orrát s-kezétt el Vágiák s úgy veszed az ágyban,
Ha téghedet csapollnak Krako⁴⁾ városában,
Sok lengielnek⁵⁾ lesz része az Arczull uághássban.

Bor.

- 37 35. Arra ualó a' Doctor, hogy azt oruosollya,
Aztott ember csak könnyen, s hamar elmulatya,
De a' kiknek gyomrokot uiz kórságh poffasztya,
Annak nincs e' világhon sohais borbélya.

Víz.

- 38 36. Az Eghekből szállok én s ugi áldom a' feöldett,
Mezők én tölem ueznek minden ékességhez,
E világot tápláalom s-én adok kenyerett,
Te büdös pinczéből jösz s úgy rontod a lelkett.

Bor.

- 39 37. Megh eörléll minden lelket Noë ideiéében,
Te uoltál ebben ezköz, világh hogi elveszszzen,
Ki miat csak barmoknak rendeltéből éppen,
Istennél sincs te neued immár becsöletben.

Víz.

- 40 38. Az hires Scythiában enghemet szeretnek,
Mind eök penigh s mind muszkák téghedet meghuetnek,
Sött a szölö uesszönek csak hellt sem engednek,
Nem kell itis gyömölcösöd Arva vármegyének.

Bor.

- 41 39. Szintén érdemed szerint jó helyre szorultáll.
Tót, Lengiel, Muszka, Tatár gyomrot választottál,
Iól iártáll, füghe helet(t) hogy vad almát rághtáll,
Olasz s Spanyol országban én, — s-te ott lakiáll.

Víz.

- 42 40. Hogi ha te iámbor uolnál, ugy nem kuzánának⁶⁾,
A Te lakó helyedről le nem szagatnának,
Csontyaid romlására présben nem dugnának,
A mint megh érdemlette, ugy kell a' számárnak.

Bor.

- 43 41. Meghis hogy ihassanak téghed, megh persölnék,
Mint egy Lator Pribéket eleuenen süttnek⁷⁾,
Mint Hamburgi eördöngöst, sebess tüzre uetnek,
S ugy a' kellö Tót nyeluen marecznak neueznek.

Víz.

- 44 42. Maid szintén elepedek nagy boszszusághomban.
Hogy miattad kell lennem illy nagy gyalázatban,
És hogy sem mint heueriek efféle motkokban,
Ier keressünk Birákatt Eminentiankban.⁸⁾

Bor.

- 45 43. Birálljuk megh a' nemes szép Magyar országott,
Ury-s-Nemes rendekett, jeles katonákott,
Szakácsott, kocsisokott, Dudást, csatlósokott,
S-ám bár a' Pár-Uczai ieles Aszszonyokatt.

Víz.

- 46 44. Látom, a Byrák között uannak kéttseghesek,
De hiszszem, eök miniáian nagy hitre esköttek,
Adjanak vagy kétt személt az egyházi rendek,
Hogy annyual keduesseb sententiát nyeriek.

Bor.

- 47 45. Noha sokatt hattam ell magham oltalmában,
De az ighaz állapott nem áll a' sok szóban.
Megh nyukszom én a boros Conscientiában,
Istenes Töruént téssen, ha tekint Pohárban.

Deliberatu(m) est.

46. A Byrák, mind iutának kemény feő törésre,
Pro et Contra vigyázuán illjen súlyos pörre,
Véghre így kiáltának minden rendek erra:
Tegyünk arany Coronát a Bornak feiére.

Conclusio.

47. Ezen Látás⁹⁾ teörténék nytra Vármegyébe(n),
Ezer hatszáz eötven nyolcz ieles esztendőben,
Ezt noha nem kell irny Propheták könyvébe(n),
Nem árt mégh is hogy legyen Scythiay nyeluen.

Jegyzet. 1. *Pántolódnak* = kötekednek, versengenek értelembe a Dunántúl, Pápa vidékén ma is élő tájszó, a XVII. században Pázmány Péter is többször használja. — 2. *Ükröndés* = ökreendezés, ugyanazon vidéki tájszó. — 3. *Eöstökben* (üstökben) *menni* = birkózni. — 4. *Krakó fölé* más kézzel írva: *Nitra*. — 5. *Lengyeleknek* fölé szintén más kézzel írva: *tótoknak*. — 6. *Kuzánának*, valószínűleg annyi mint: *Kuzálnának*, így rokonértelmű a következő sorral, hogy a szállófürtöt *lakóhelyéről*, vagyis a tükérről, leszaggatják s présbe gyömösözik, hogy *csontjait*, vagyis kacsait, összetörjék. — 7. Mind a három sor értelme, hogy a vizet felforrallják s így teszik ihatóvá. — 8. *Eminentünkben*, vagyis mint a vers címe is mondja, hogy «felliéb való méltóságuk», elsöbbségük ügyében ítéljenek a bírák. — 9. *Látás* = igaz-látás, törvénytevés, ítékezés.

BADICS FERENC.

KAZINCZY EGY ISMERETLEN ÉRTEKEZÉSE.

A Nemzeti Múzeum Széchenyi-Könyvtárának kéziratárában, 872. Fol. Hung. jelzés alatt, Kazinczy Ferencnek egy 12 főlólapra terjedő, saját kezével írott, eredeti dolgozata található. A kéziraton ugyan magán Kazinczy neve vagy aláírása sehol sem szerepel, mivel a dolgozat befejezetlen, de nemcsak maga a kézirat, hanem a stílus és helyesírás is mind irodalmunk vezérére mutat mint szerzőre. E dolgozatnak tulajdonképen nincs címe, de abból, hogy bevezető fejezete (1—4. lap) ezt a címet viseli: *Bévezetés a Törvények Lelke nevű könyvhöz*, azt kell következtetnünk, hogy annak a *Törvények Lelke* címet szándékozott adni.

Montesquieu nagy műve, az *Esprit des Lois* (1748), amelyet Kazinczy és kortársai a *Törvények lelke* név alatt emlegettek, nemcsak ismert, hanem nagy tiszteletben álló könyv volt az előhaladottabb nyugati eszmék iránt rajongó s ezzel együtt a magyar nyelvet és irodalmat fejleszteni, a fejlődési abszolútizmust a kellő korlátok közé szorítani, a közállapotokat a művelt nyugati színvonalra fölemelni óhajtó hazafiak előtt. Montesquieu nevét már az a két körülmény jóhangzásúvá tette a magyar nemesek és litterátorok előtt, hogy egyfelől 1728 június havában meglátogatván hazánkat, több hetet töltött részint Pozsonyban, hol az országgyűlés vezető embereivel (többek közt Nádasdy Lukács belgrádi püspökkel s gr. Esterházy hercegprimással) ismeretséget kötött, részint Körmöc, Selmec, Besztercebánya és Újbánya városokban, hol a bányászati viszonyokat tanulmányozta¹ — s hogy

¹ Lásd e sorok írójától: *Montesquieu utazása Magyarországon*. (Ak. Ér., 1914: 168—177. lap és EphK. 1915: 137—138. l.)